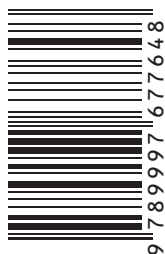

NAŠA DOSADAŠNJA IZDANJA

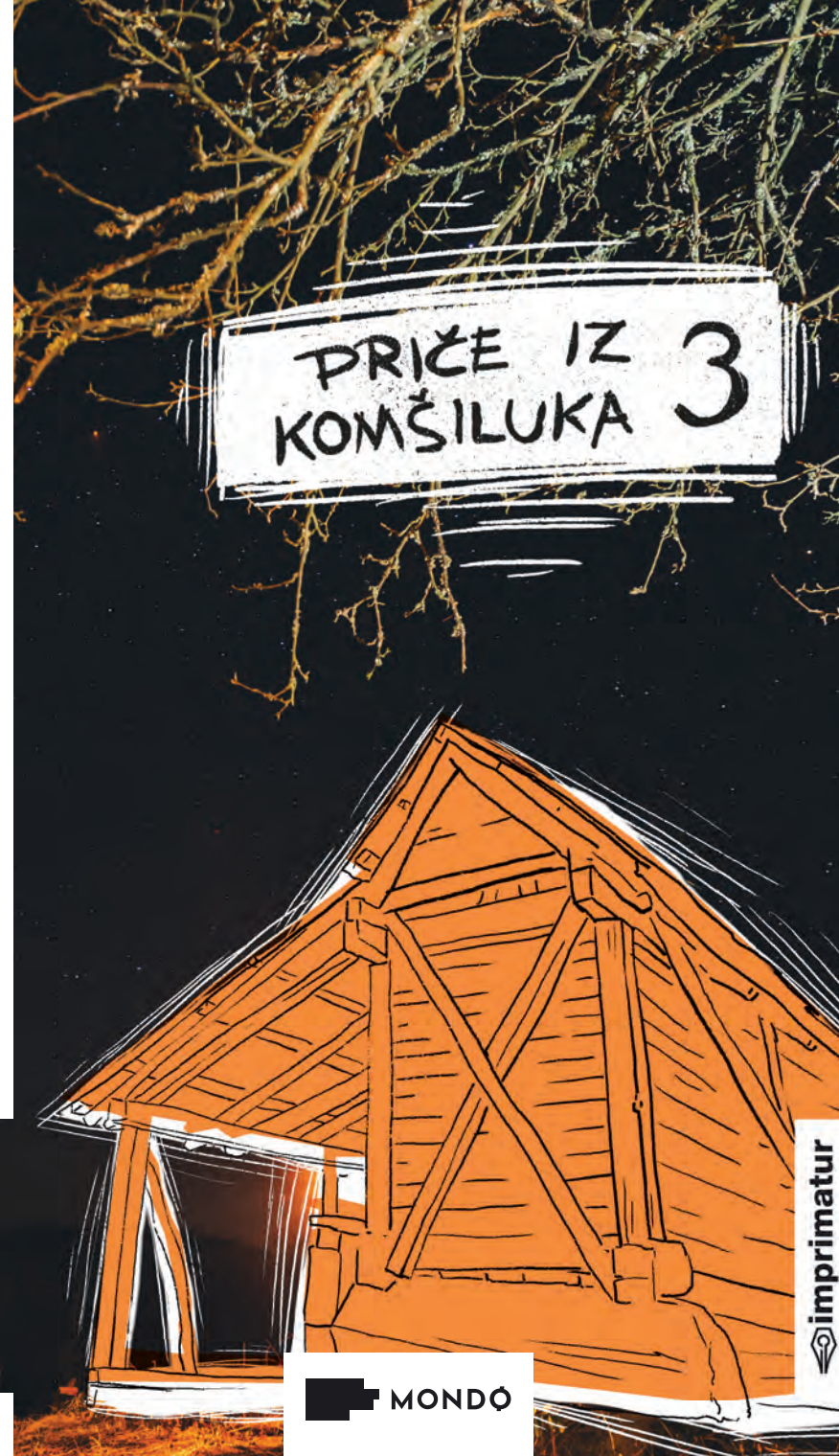
Zoran Plavšić „Evo glave”
Srđan Puhalo „Samo frontalno”
Slađana Perković „Kuhanje”
Roberto Rikardi „Bio sam samo broj”
Darko Momić „Elem”
Davor Slavnić „Prstohvat čarobnog praha”
Milko Grmuša „Novi politički koncept RS”
Saša Berendika „Suburbia”
Nebojša Kuruzović „Dopusti da te prećutim”
Dajana Tadić „Heroji po šiframa”
Milanka Blagojević „Mandarinske patke”
Aleksandra Marilović „Crvene cipele na kiši”
Razni autori „Priče iz komšiluka”
Goran Dakić „Mrlje na šanku”
Aldo Palaceski „Zakonik čovjeka od dima”
Kristina Plavšić „Pismo za izgubljenog putnika”
Stefan Janjić „Ništa se nije desilo”
Ninoslav Mitrović „Crni pupoljak”
Stevo Grabovac „Mulat albino komarac”
Milka Kolundžić „Kamenite priče”
Goran Dakić „Petodinarke”
Ana Bolava „U mraku”

www.imprimatur.ba

Projekat „Priče iz komšiluka” portala mondo.ba, izdavačke kuće Imprimatur i Comesgrafike ima za cilj da pruži priliku mladim, nepoznatim ili neafirmisanim piscima i hroničarima da svijetu pokažu svoj talenat. Tekstovi koji su objavljeni u ovoj knjizi izabrani su kao najbolji od onih koji su pristigli na konkurs koji portal mondo.ba raspisuje 23. aprila, na Svjetski dan knjige i autorskih prava. Tokom mjesec dana trajanja konkursa, na koji su mogli da se prijave građani BiH, Srbije, Hrvatske i Crne Gore, pristigle su priče iz Banjaluke, Beograda, Sarajeva, Zagreba i Podgorice, ali i iz Šekovića, Bugojna, Breze, Leška, Kalesije, Srebrenika, Sapne, Topčić Polja, Nevesinja, Baške, Dugog Sela, Svetog Filipa i Jakova... Samo iz Čačka priče nam je poslalo čak šest autora! Sve u svemu, na konkurs je pristiglo oko 150 priča, čijim autorima još jednom zahvaljujemo što su poslali svoje radove i time nam omogućili da bar na trenutak postanemo dio njihovog svijeta.

PRIČE IZ KOMŠILUKA 3

Konkurs „Priče iz komšiluka” raspisuje se od 2017, a organizuju ga portal mondo.ba, izdavačka kuća Imprimatur i Comesgrafika. Prvu nagradu ovogodišnjeg konkursa, izdavanje knjige (takođe za Imprimatur), osvojila je Nada Kaurin iz Zagreba, svojom pričom „Jel fino? Jelda je?“, koja pripovijeda o jednoj običnoj životnoj sudbini, ispričanoj na jedan neobičan i veoma interesantan način, uz odlične scene i uvjerljive dijaloge. Nada je i prošle godine učestvovala na našem konkursu, a njena priča „Bosanka u Zagrebu” izazvala je veliku pažnju. Drugu nagradu – tablet, poklon kompanije m:tel, osvojila je Vanja Šušnjar Čanković iz Banjaluke za „Priču o dva konja”, nevjerovatnu ratnu pripovijest, ispričanu na vjerodostojan i sjajan način. I ostale priče koje su stigle na ovogodišnji konkurs plijene svojom svježinom i neposrednošću, tako da žiri ni ovaj put nije imao lak zadatak pri izboru najbolje.

GRUPA AUTORA
PRIČE IZ KOMŠILUKA

GRUPA AUTORA
PRIČE IZ KOMŠILUKA

Izdavač: Imprimatur d.o.o.

Za izdavača: Boris Maksimović

Edicija: Mondo #3

Lektura: Sonja Lero Maksimović

Dizajn korica: Damir Omić, Vedran Ševčuk

Grafička priprema: Sonja Lero Maksimović

Štampa: Comesgrafika d.o.o.

Za štampariju: Aleksandra Savić

Tiraž: 200

Godina: 2019.

ISBN: ISBN 978-99976-776-5-5

Izdavanje ove knjige finansijski je podržalo Ministarstvo
prosvjete i kulture Republike Srpske.

PRIČE
IZ
KOMŠILUKA

„JEL FINO? JELDA JE?”

TANKA JE GRANICA između bezazlenog i bezizlaznog. Jedva par slova.

Parkirali su ispred njegove obiteljske kuće. Veliko zdanje na tri kata, ako ne računamo potkrovlje i podrum, ali u ovim krajevima, sve se računa. Veliko dvorište, pokošena trava, tri trešnje, jedna smokva, peršin, bugenvilija i jedno stablo masline.

„Frane, stigla su nam dica”, zaorio je Marin glas.

„Dušo moja”, ljubila je Mara svih Antinih metar i devedeset, „sine moj.”

„Mama, ovo je Darija.”

„Dobro nam došla. Ovo je tvoj dom. Što kažeš?”, zapljusnuli su je Marini pazusi.

„Prekrasno je.”

„Nisi mogla bolje poželit. Franeeeeeeee, aj dođi pomoć dici ponit stvari. Je, tako je. Ti si sad i moje dite.”

„Hvala vam”, dodala je Darija.

„Franeeeeeeee.”

„Aj, ne deri se!”, čulo se iz kuće.

Frane, Antin otac, gledao je Dnevnik u kući. Znao je uvijek kako sve ide. Nije bilo potrebe da se pretjerano uključuje.

„Idemo, ručak je spreman. Antino najdraže sam spremila.”

Četvero ljudi jelo je ručak za prepunim stolom, na prvi pogled.

„Ja uvijek volim da ima. Jel tako, Frane moj?”

Frane je šutio.

„Od puta ste sigurno i ogladnili, dugo je to od Zagreba. Jel fino, Ante?”

„Odlično je.”

„Moj Ante najviše voli rižot. Nema mu do njega. Jesi 'ila ovo prije, Darja? Je li Darija ili Darja?”

„Darija.”

„Možda najbolje da ja zovem nevista i gotovo pa se neću zeznuti”, smijala se Mara s korom kruha u obrazu. „Mala naša, jel fino?”

„Stvarno je odlično.”

„A ti, jel kuhaš?”

„Kuham, kuham.”

„Je li? Moj Ante voli jesti, a tako i triba. Što kažeš Ante, nema gore vake spize? Priznaj, vakog rižota nema.”

„Nema, nema.”

Nastavili su šutke jesti. Darija je razmišljala je li Anti ovo stvarno najbolji rižot jer se sjetila skradinskog, koji obožava. Ante je razmišljao gdje će ići nakon ručka. Frane nije razmišljao. Mara je govorila.

„Ajde, mala. Uzmi još rižota.”

„Stvarno ne mogu više, bilo je prefino. Hvala vam puno.”

„Ante, poij još malo.”

„Ne mogu”, ustao je Ante od svog tanjura.

„Mala, dat ću ja tebi recept za rižot. Jelda je bio fin?”

„Je.”

Frane je bio u fotelji i gledao TV. Tanjur koji je ostavio na stolu bio je blijedi trag njegovog prisustva na ručku.

„Idemo na kavu do grada?“, upitao je Ante.

„Di ćete odma, a tek ste došli?“, brisala je Mara zadnje mrvice sa stola.

„Ma, idemo malo u đir. Dok je sunca.“

Stol je napokon bio prazan. Svoj hrani unatoč, stol je upravo takav, u ovoj kući, uvijek i bio.

„Dico, javite mi samo kad ćete doći nazad. Radi večere.“

„Hoćemo.“

„Darja, obuci se. Uz more ti zna zapuvat. Evo, opet sam zaboravila, jel Darja ili je Darija?“

„Ma nema veze. Darija. Budem ponijela jaknu“, uhvatila je Antu podruku i osvrnula se po dvorištu. Uvijek je htjela veliko dvorište. Krenuli su. Vjetar je zapuhao i tresnuo po granama. Darija se okrenula, pogled joj je stao na drvu masline.

„Jesam rekla da će zapuvat“, viknula je Mara iza njihovih leđa.

„Dobro došla. Ja sam dugo ovdje i puno toga znam. Lijepa si. Nježna. Zaljubljena. Vjeruješ. Znam da ćeš se dobro brinuti o meni, ali bojim se koliko ćeš se uspjeti brinuti o sebi. Sve je jasno, želiš život. Nisi ti kriva što su te svi učili da je život ravna crta. Nisu krivi ni oni koji su te tako učili. Kad bi bar mogli naći krivca za ovakvo poimanje života, prišiti odgovornost. Ja ti samo mogu reći da po crti nećeš puno proživjeti. Nisi živa jer si se zaposlila i jer ćeš se udati.

Još manje jer ćeš se udati za dobrog čovjeka. Nije ni on kriv. Nažalost, ni pretjerano živ. On te voli, ali vi ljudi, običnu krađu volite zvati ljubav. Ukrast će te. Dat ćeš mu se. Dat ćeš se njima. I sve ćeš opravdati time da ti je život ravna crta i da je sve kako svi kažu da treba biti. Prvo će ti uzeti tvoje malo i iz imena. Onda ćeš zaboraviti koje ti je najdraže jelo. Zaboravit ćeš da nedjeljom ujutro voliš doručke u krevetu i da ni sama nisi sigurna vjeruješ li u Boga. Razmišljat ćeš o tom doručku baš na misi. Još više ćeš zaboraviti kad postaneš majka, a tek tad bi se trebala sjetiti, baš zbog te djece kojoj se jebe za tu ravnu crtu. Sve dok i oni ne zaborave. Zaboravit ćeš, lako, kao što si zaboravila koji mu je najdraži rižot. I svaki put kad se poželiš probuditi, sjetit ćeš se da je on dobar čovjek. I nećeš uspjeti vidjeti znakove, kao što me i sad ne čuješ. Ali ne brini. Živjet ćeš život ravne crte. I svi će ti zavidjeti.

Kad bi me barem mogla čuti. Znam. Tko bi se ikad sjetio stati i poslušati jedno drvo masline.”

Nada Kaurin, Zagreb

PRIČA O DVA KONJA

NAKON ŠTO JE odbio svoju četvrtinu konzerve graha, Zoran je izašao iz rova da ispravi koljena i vrati život nožnim prstima, stiješnjenim u mokrim, blatom ulijepljenim čizmama. Nadao se da će tu noć tutnjati samo njihova crijeva, po čijim pucnjevima su se već mogli razlikovati. Tako bi Ozrenova neočekivano zapištala kao grah iz pretis lonca neposredno prije ključanja i piskutala bi duže nego što je čovjeku ugodno, gotovo do granice iritantnosti, poput neobuzdane omladine kad konačno dođe do riječi. Zdravkova bi zazviždala kratko i snažno, da bi odjednom zamrla, podmuklo kao prekid paljbe usred noći, za koji nikad ne znaš koliko će trajati. Ivanova bi zavijala dugo i postojano, potpuno suprotno njegovom asketskom životu. A Zoranova? Zoranova su odavno utihnula.

Uputio se uskom stazom kroz šumu, koja bi ga, da su okolnosti bile drugačije, podsjećala na onu u kojoj je proveo djetinjstvo. I kosa i brada su ga užasno svrbjele i odupirao se porivu da ih raščeše do krvi. Znao je da će uskoro stići do jedinog mjesta koje ga je u ovim okolnostima ispunjavalo mirom. I onda ga je ugledao. Bio je tu kao i svakog dana, umoran, ali dostojanstvenog držanja. Dovožio im je vodu, hranu, municiju, ponekad medicinske potrepštine. Njegov pogled odavao je razumijevanje. Kao da je

sav teret ovog besmislenog ratovanja pao na njegova pleća, pleća tog teglećeg konja čelične konstitucije, povijenog vrata i uskih sapi. Crvenkastosmeđa dlaka mu se presijavala prkoseći hladnoj planini koju su nadvili teški oblaci, crni poput njegove grive. Na tankim nogama isticali su se crni gležnjevi. Zoran mu je prišao i nježno prislonio svoje lice uz njegovo. Da istovremeno nisu zatvorili kapke i da su okolnosti bile drugačije, pažljiv posmatrač bi uočio da obojica imaju iste, srneće meke i konjski izbočene oči. Dijelili su i strpljivost duha i pritajeni temperament.

Zorane, Zorane, prekinu ga glas njegove Milanke. Opet si nekud odlutô. Slušaj, Boris se vratio. Da, vratio se! Na konju! Zamisli! Zvala me Rada juče, plače od sreće, kaže lijep je kô slika, da ga samo vidiš. Prepolovio se, nema ga šta vidjeti, ionako je uvijek bio mršav, ali je i dalje lijep. Tako kaže. A konja zavezô ispred zgrade i stalno ga miluje i tetoši. Zove ga Bjelobradi Žika. Kaže Rada da je velik i bijel kô srebro. Boris ga stalno perka. Smeta mu i najmanji trag skorene krvi. Cijeli Mejdan dolazi da ga vidi. Da su okolnosti drugačije, neko bi pomislio da je to zabavno.

Zoran je nijemo posmatrao jednu tačku. Milan-ka nije bila sigurna da li je uopšte sluša. Svejedno se nadala da će ga obradovati vijest o sinovcu Borisu, koji se izvukao zahvaljujući konju Žiki. Međutim, njegova reakcija je, po običaju, izostala. Sjedila je još malo, pričala o djeci, o komšijama koje su se vratile i onima za kojima se još traga, ispravila posteljinu na krevetu iako ju je zategla čim je došla, a onda je ugledala doktora na vratima i obratila mu se kao da Zoran nije tu.

Doktore, Zoran ni mrava ne bi zgazio. Znam ja da je u ratu drugačije, spašavaj živu glavu, ko te pita, ali sigurna sam da nikog nije ubio. Hoće li on ikad biti

kô prije? Već dva mjeseca nije progovorio. Doktor joj je utješno prisionio ruku na leđa, a očima dao znak da će je ispratiti, da je vrijeme da pođe.

Dva dana prije ovog razgovora, granate su pljuštale poput šamara, ostavljajući za sobom kratere veličine afričkih zemalja i raspolučujući ljudska tijela poput nemarnih kasapina lišenih urednosti i emocije. Vatre su plamtjele mahnito, svaka za sebe, usamljene i nečujne od buke ratišta, kovitlajući garež i prenoseći miris spaljenog mesa. Šumom su pucketale grane kao posljedica sumanute jurnjave. Koščati mladić od nekih 19 godina, bistrih, svijetlozelenih očiju, jahao je na konju posivjelom od prašine, isprskanom krvlju i zaraslom u mahovinu. Da su okolnosti bile drugačije, neko bi pomislio da je ovo nestvaran, filmski prizor. Nisu pravili predah, a čini se da životinji nije smetalo. Opasnost joj nije bila nepoznata. S vremena na vrijeme, mladić bi ga pomazio po vratu i prošaputao: *Izdrži još malo, Žiko, i sredićemo ti to kopito. Uskoro ćemo vidjeti Vrbas i bićemo na sigurnom.*

Ubio se, začulo se iza njihovih leđa.

Milanka je prebljedjela kao Zoranove duge, avetinske, neprospavane noći. Skamenjena u mjestu, zadrhtala je. *Ko se ubio?*

Konj.

Kakav, bolan, konj? Zorane, o čemu pričaš?

Izvršio je samoubistvo. Gledao sam ga. Samo je prišao obronku i bacio se niz padinu. Tek tako. Iz čista

mira. Eto, rekao sam. Ionako svi mislite da sam lud. Da je meni neko to pričao, i ja bih pomislio isto.

Doktor joj je klimnuo. Milanka se strovalila pored Zorana, stegnuvši ga iz sve snage, i glasno zajecala.

Vidio sam konja kako je izvršio samoubistvo!, odjekivalo je bolničkim hodnikom.

Vanja Šušnjar Čanković, Banjaluka

BILJEŠKA O LENKI

LENKA SE RAĐA tisuću devetsto dvadeset i osme godine, kao rezultat uvjeta prometovanja Željeznica Kraljevine Jugoslavije i nespretne želje dvoje putnika na liniji Zidani Most – Sisak. Lenkinu majku, petnaestogodišnju slovensku pralju, brat će goniti sjekirom preko polja istoga dana kada će se ona u sedmom mjesecu trudnoće ukazati na pragu njihove obiteljske kuće. Lenkin otac, navodno veseo muškarac, koji je nosio ime jednog od slavnihi diktatora s prostora Zapadnog Balkana, ostavit će svojoj kćeri crne oči i prodorni pogled u trajno nasljedstvo. Sjekire i seoska procjena nabubrenih, neudanih djevojčica odvest će Lenku i njezinu majku do najbližega većeg grada kako bi se lakše utopile u moru prigradskih priča i mirisu štirke za tuđe košulje. Lenka će djetinjstvo provesti jedući ostatke variva s tanjura jedne zagrebačke gazdarice, ponekad ih čisteći tako temeljito da će ih ova, ne shvaćajući da su neoprani, ponovno rabiti dok će Lenkina majka strepiti od nove sramote. Kada navrši šesnaest godina, Lenka će imati plave uvojke, kao da i sama potječe od gazdi i gazdarica, a njezin crni pogled postat će prodorniji. Njime će se zagledati u mladoga partizana iz Rijeke tijekom Mitinga oslobođenja grada Zagreba i usprkos majčinom upozorenju, udat će se sa sedamnaest godina. Na toj

svadbi on će snubiti vjenčanu kumu, dok će taj čin Lenka promatrati iz neposredne blizine. Lenka rađa sina s osamnaest, a kćerku s dvadeset i dvije godine. U toj istoj godini počinje osjećati zahtjevnost bračne strpljivosti po svome licu, tijelu i maternici. Iduće godine čitava Lenkina obitelj seli u Bosnu. Prije puta, Lenkina majka i Lenka plaču dok traže svoje životno odredište na zemljopisnoj karti. Kroz nekoliko mjeseci Lenkin muž dobiva premještaj, a Lenka postaje radnicom banjalučkog „Kosmosa”. U „Kosmosu” dijele kancelariju sa Zadrankom s kojom uskoro počinje razmjenjivati skrovišta od šaka njihovih zakonitih vojnih lica i pisamca s citatima ljubavnih romana iz vrbaskih knjižara. Dječjim će ushitom naizmjenice gutati redove Zlosretnice (Jose Maria Carretero), Prvih ljubavi (Ruvim Isaevič Fraerman), Odbeglih ljubavnika (Hauard Spring). Njihovi mali fildžani skrivat će velike tajne, poput one koju će Zadranka, u maniri nijemog ostavinskog posrednika, mnogo godina kasnije otkriti Lenkinoj unuci, ispisavši na bijeli papir s regala broj abortusa koje je istrpjelo Lenkino tijelo. Prijateljstvo dviju žena zapečatit će sistematski pregled radnika firme početkom tisuću devetsto šezdeset i četvrte. Prva je ljubav poput revolucije, bit će sadržaj posljednjeg pisma koje će Lenka napisati za Zadranku, na Odjelu za onkologiju zagrebačke Opće bolnice narodnog heroja dr. Mladena Stojanovića, tisuću devetsto šezdeset i pete.

Asja Korbar, Zagreb

NADAHNUĆE

On

Sav napet do rasprsnuća, uglavljen u crni zgužvani mantil, stajao je ispred štafelaja. Žmirkao je u ono na njemu sve dok se pogled nije zamutio kao kod čovjeka koji se već odavno našao u deliriju.

Ona

Sjedila je na stolici sa visokim naslonom i prstima isprepletenim u krilu. Slaba svjetlost jedne neobične svjetiljke smještene na prilično zakrivljenom stalku padala je malo ukoso. Lice, koje je tek izišlo iz djetvojaštva, uvodilo se u poludrijemež. Kad bi povremeno otvorila trepavice, prizor žene u stolici činio se još čudnijim zbog očiju koje su i polusklopljene gledale veoma jasno. Bjelina vrata, obnaženih ramena i vitkih ruku pitomo se utapala u polutamu sobe. Sve na njoj činilo se nestvarnim i hladnim, osim njenih punih usana, koje, i kad su bile ukroćene grčem, kao da su se smiješile.

Na platnu

U polumraku sobe, mogao se vidjeti portret žene čiju ljepotu nisu mogli sakriti ni nedovršeni potezi

kista. Čarolija naslikanog hranila se snagom radosti koja je izranjala iz svakog milimetra nanese-
ne boje.

On

Poznati slikar koji se odrekao života zbog umjetnosti, strastven i neshvaćen, delirični asketa, nije se ustručavao priznati da mrzi sve osim umjetnosti i nje.

Ona

Voljela je sve, ali ne i njegovo slikarstvo jer ga je osjećala kao svoju suparnicu. Željna života, bila je odana samo njemu. Znala je, u rijetkim satima njegova odsustva, lomiti četkice, rasipati boje u vrt ispod balkona, cijepati tek postavljeno platno. Sve je to činila samo da bi se bar nakratko riješila ljubomore.

Užasnula se kad je čula da je želi naslikati.

Ipak, pokorna i skromna, pristala je satima i danima sjediti u stolici sa visokim naslonom u prostoriji koja je sva mirisala na mirtu.

On

Sve te dane, gotovo i da nije jeo. Samo je pio sok od limuna izmiješan sa cvjetovima divlje ružice i nervozno iščekivao kada će dovršiti svoju najbolju sliku, koja će predstavljati život. Zarobljen u svojoj namjeri, nije ni primjećivao kako Ona u polutama ove sobe sve više blijedi i postaje savršeni detalj sjenke koju je bacala svjetiljka, sada podignuta do ispod samog stropa. Kako je boja na platnu bivala deblja, Ona je postajala sve tanja i prozračnija. Posljednjih dana,

Ona je sve rjeđe otvarala oči. Iza spuštenih trepavica proživljavala je, po ko zna koji put, svu svoju patnju.

Prije nego što će načiniti završni pokret četki-
com, sijalica se ugasi.

Njena duša zatreperi.

On

Pride prozoru i snažnim pokretom ruke razgr-
nu zastor.

„Pa ovo nije samo Život, ovo je pravo Čudo!”,
uzviknuo je diveći se onome što je vidio na platnu.

Kad se okrenuo prema stolici, glave zabačene
unazad i mrtvog pogleda koji se zalijepio za nešto što
se nalazilo izvan ove sobe,

Ona je nepomično sjedila.

Abid Jarić, Zenica

LJUBAV ZA SVE

N. JE U zadnje vrijeme mnogo čitao. To je bila isključivo literatura koju je on smatrao biserima: knjige za produhovljenje, samospoznaju, samopomoć, jednostavno, to su bile knjige koje su garantovale, ako se njima vodite, pronalaženje konačnog smisla u životu. Sve što je čitao iz te branše upućivalo ga je na jedan zaključak: SVE JE LJUBAV! Sve oko nas je ljubav, sve je satkano od nje. Energija koju primamo od Univerzuma je energija ljubavi. Za njega je postojao znak jednakosti između života i ljubavi, život = ljubav. N. je pročitao, a poslije i sam tako smatrao, da je energija sve što nas okružuje. Ona se nalazi i između najsitnijih molekula atoma i tu cirkuliše, a pošto smo i mi, kada bismo se razložili na najsitnije dijelove, u konačnici sačinjeni od molekula, dakle, i kroz nas cirkuliše energija, to jest cirkuliše ljubav. Da bismo je znali upotrebljavati, treba je biti svjestan. Kada je N. sve to spoznao, danima nije skidao osmijeh s lica. Smijao se onako od srca svemu oko sebe. Prvo je počeo primjećivati kućanski namještaj i misliti kako je ta energija namijenjena da nam služi. Sa kućnim cvijećem počeo je razmjenjivati tu energiju, osjetio je da mu biljke zahvaljuju na svakom osmijehu koji im uputi. Mačka koja je živjela kod njega u stanu dala mu je posebnu potvrdu za sve ovo što je do sada shvatio.

Ona se nježno pripije uz njega crpeći tako ljubav kao s neke energetske postaje, a njemu je vraćala duplo. Osjećao je energetske vibracije kada maca prede.

– Maco, volim te – rekao je, zatim se umirio i počeo uživati dok mu je ležala sklupčana u krilu.

Osjećao je N. da ljubav koju je spoznao treba širiti i dijeliti, ako je zaspala kod drugih ljudi, probuditi je. Nema boljeg načina nego tu ljubav nekome izjaviti.

S osmijehom na licu, otišao je u obližnji park, sjeo na klupu i posmatrao prirodu, posmatrao ljubav. Neki napušteni psi su prolazili u blizini, a on im doviknu:

– Kuce malene, volim vas.

Kuce se malo preplašile ovog iznenadnog vikanja, te udariše u bijeg, a jedan od njih usput malkice i zalaja. N. se smijao još više. Ustade s klupe i uputi se u kafanu na uglu gdje je često pio kafu, tu se nađe uvijek neko od poznanika. Tačno je tako i bilo, za jednim stolom nalazila su se dva prijatelja. Upita ih da li je slobodno, potom sjede za njihov stol.

– Znaš, momci, volim vas!

Prijatelji su, ne odmah, da ne bude previše proвидно, lagano pokupili svoje kutije cigareta, upaljače i mobilne telefone sa stola i napustili kafanu. Na izlazu se čulo kako jedan promrmlja:

– Pederčina!

N. je išao dalje. Na ulici ugleda poznanicu iz srednje škole kojoj se široko osmijehnu u znak pozdrava, a ona mu isto tako uzvratila.

– Pa gdje si ti, šta radiš, čime se baviš? – upita ona.

– Znaš, moram nešto da ti kažem.

– Pa izvoli – reče ona kroz osmijeh.

– Volim te!

– Stani! Ni korak dalje za mnom da nisi napravio, zvat ću dečka, policiju. Jasno?!

Više nije bilo osmijeha na njenome licu.

Okrenuo se i nastavio dalje, osmijeh je i dalje bio tu. Ugledao je kako na jednoj klupi sjede dva penzionera sa štapovima u rukama, šesirima na glavama i lulama u ustima. Vodili su neki neformalni, opušten razgovor. Pitao ih je smije li sjesti na klupu. Oni su, doduše malo nevoljko ali srdačno, rekli da može, mada su gledali oko sebe i čudili se vidjevši da ima još slobodnih klupa. Sjeo je između njih.

– Znate šta... – reče N.

– Hajde, boga ti, da čujemo šta...

– Ja vas volim!

– Sinko, idi ti zajebavaj nekog drugog, znaš, pusti nas na miru – reče jedan.

– Još penzija nije bila, tako da ti mi para nemamo – reče drugi i štapom ga počeo gurkati iza leđa da ustane s klupe i napusti prostor penzionerske intime, te lulu vrati u usta.

N. je krenuo dalje, smijao se i trčao za čovjekom u invalidskim kolicima. Čovjek je gurao velike točkove kolica što je brže mogao, ali N. ga sustiže.

– Stani, bolan, čovječe, da ti nešto kažem!

– Šta hoćeš od mene?

– Pa, volim te!

– Pa, volim i ja tebe, hajd' sad zdravo, vidiš da žurim.

Redom je tako N. izjavljivao ljubav svima: prolaznicima, djeci, đacima, psima, pticama, stablima, pa čak i praznim klupama. Smijao se i osjećao sve njih na dubljoj razini. Potom je, malo umoran, sjeo na klupu kojoj je prethodno izjavio ljubav. Tada mu priđoše dva mladića pitajući za rizlu. On ih pogleda očima punih ljubavi, prvo jednog, pa drugog, te reče:

– Momci, ja vas mnogo volim!

N. je nešto kasnije isto ponovio i čovjeku iz hitne koji mu je davao prvu pomoć.

Vernes Subašić, Zenica

NA PROSLAVAMA SE JEDU KOLAČI

ANDREJ JE STAJAO u ledenoj rijeci, ljut na sebe. Previše je vremena izgubio navlačeći glupe ribarske hlače na obali. Više se nije mogao sjetiti zašto je baš toga dana odlučio odjenuti tri para hlača, jedne preko drugih. Iza leđa čuo je svoje školske prijatelje kako mu se smiju s terase seoske gostionice.

Spremao se zabaciti udicu kada je osjetio da mora u WC. Ne može sada izaći iz rijeke, mora im svima dokazati da zna što radi! Mora uloviti najveću ribu! Grčevi u crijevima postajali su sve jači. Na drugoj je obali rijeke vidio plavi kemijski WC. Zašto ga njegova žena svakoga dana premješta? Baš kada je Andrej odlučio da će morati u hlače jer nema druge, probudio se.

Ležao je neko vrijeme mirno, zatvorenih očiju, u polusnu. Nadao se da će bolovi uskoro prestati i da će se moći vratiti pecanju. Nažalost, grčevi su postajali snažniji. Digitalna radio-budilica na noćnom ormariću osvjetljavala je sobu. Bilo je 5.57.

Agnes je ležala na leđima, pokrivača navučenog do brade. U mraku se naziralo samo njezino blijedo lice i crna kosa. Suha su joj usta bila širom otvorena. Kao i obično, tiho je hrkala.

Kada su počeli zajedno živjeti, Agnes je zaključila da njezino hrkanje neće biti problem ako Andrej

uvijek bude prvi zaspao i ako bude spavao s jastukom preko glave.

Mogao je pretpostaviti što ga čeka. Na prvom sastanku Agnes mu je ispričala sve o povijesti svojih problema sa sinusima i devijacijom septuma. Nastavila je o antipatičnim konobaricama, masnim kolicima u Lidlu, nesposobnim vozačima, tetki alkoholičarki, sapunima koji mirišu na ruže, vlažnim stanovima koji se iznajmljuju po odvratno visokim cijenama, ljudima koji žele da ih se pusti preko reda jer imaju „samo jednu stvar”. Kao da se njoj ne žuri?

Andreju je tada, a činilo se kao da je to bilo jako davno, imponirala njezina otvorenost i izravnost jer ga je često brinulo da on sam nema ništa zanimljivo da ispriča. Tada mu se još sviđalo što je Agnes dovoljno samouvjerena da nikada ne prestane govoriti.

Grčevi su postali neizdrživi i Andrej uzdahne razmišljajući o sljedećem potezu. Ako slučajno probudi Agnes, ona će ga ignorirati kada se pokuša ispričati, vrtjet će se u krevetu i demonstrativno uzdisati do jutra. Sljedećih će mu nekoliko dana predbacivati kako je ne cijeni dovoljno da bude tiho dok ona spava. Imat će pravo, naravno. Treba biti pažljiviji.

Pažljivo podigne pokrivač. Sjedne na rub kreveta i stopala spusti na pod. Agnes ne voli tepihe, skuplja ju gnjide i prašinu. Andrej navuče sive termo-čarape koje uvijek drži na noćnom ormariću. Tiše su od papuča. Polagano se uspravi i uputi se prema vratima sobe. Tri koraka ravno, lagani preskok preko škripave parketne daščice, još dva koraka naprijed.

Nečujno zatvori vrata za sobom. Na putu do WC-a mora proći kroz kćerinu sobu, ali nju ništa nije moglo probuditi. Baci pogled na uspavano dijete i nasmiješi se. Spavala je na leđima, raširena preko

čitavog kreveta. Ptice od papira, koje su zajedno objesili sa stropa, bacale su sjene preko njezinoga lica. Nadao se da joj nose lijepe snove.

Do WC-a stigne u 6.09. Zaključa vrata malene prostorije, žurno sjedne na školjku i olakša se. Grčevi su odmah prestali, s veseljem primijeti.

Jučer su poslije podne suprugini roditelji svratili na kolače kako bi čestitali maloj slavljenici. Kada su otišli, Andrej je, da se ne bace, pojeo preostale kolače, a zatim se počastio i vrećicom tvrdih bombona koje su zaboravili na kuhinjskom stolu. Dijete ti samo jednom napuni šest godina, trebalo je proslaviti.

Dozvoljavao si je slatkiše samo u posebnim prilikama. Samo za rođendane, imendane i katoličke blagdane. Kada bi im došli gosti ili kada bi bili pozvani u goste. Na poslovnim večerama i radnim sastancima. Ili kada bi sam nekamo otputovao. A to se zbilja rijetko događalo.

Budilica će u spavaćoj sobi zazvoniti u 7.00. Andrej spusti zahodsku dasku, ugasi svjetlo, sjedne ponovno na WC i nasloni glavu na hladne zidne pločice. Nema se smisla sada ponovno uvlačiti u krevet. Ako ga bude išta pitala, Agnes bi mogao reći da je ustao pet minuta prije budilice. Nije bilo potrebno zamarati je pričama o želučanim problemima. Ionaako bi mu rekla da si je sam kriv. Kao i obično, imala bi pravo.

Kroz uski je prozor dopirala ranojutarnja svjetlost. Bit će sunčano. Andrej će moći biciklom na posao. Ta ga ideja odmah razvedri.

Iva Bezinović-Haydon, Zagreb

PLAVO POPUT MORA

KAD SAM MU prvi put rekla da ga volim, ćutao je. Vodili smo ljubav i želela sam to da kažem. Nisam se premišljala. Ćutao je. A ja sam nastavila da govorim da sam tu, samo njegova, kako je sve moje i naše.

„Hajde malo ućuti. Pusti se”, rekao je pomalo ljuto. Njegov način da kaže kako sam mu draga.

Nakon seksa, kojim smo se bavili jednom nedeljno, ako i tad, on bi zaspao. Ja ne bih. Nadala sam se da ću tokom tih noćnih gledanja u plafon doći do neke odluke. U filmovima to rade pre spavanja i probude se odlučni.

A onda je pre tri nedelje došla Maja. Ona je moja drugarica iz vrtića. Skroz je kul. Glasna je i kad se pojavi, odmah je primete. Došla ona i kaže: „Slušaj, ti nisi srećna.”

Ćutala sam, pogleda uprtog negde desno, kao k nebu, pa malo niže. To mi je poza za duboko razmišljanje. Druga. Prva je ona noćna, kad gledam u plafon. Skoro sam čitala članak u kojem objašnjavaju različite tipove ljudi u odnosu na to kako se ponašaju i gde gledaju kad razmišljaju. Ne sećam se šta su rekli za taj pogled gore-desno, ali znam da su ga spomenuli.

Shvatila sam da Maju obožavam jer ima muda! Ako ona kaže da nisam srećna, onda je to istina. Ako bilo ko kaže da nisam srećna, isto je istina. Maštam da budem toliko zadovoljna i zračim da na ulici pomisle: *Bože, koli-*

ko je srećna! Nisam imala nikakva pitanja za Maju. Ništa poput: „Zbog čega to misliš? Na šta ciljaš? Odakle ti uopšte pravo da komentarišeš mene? Pogledaj sebe...” Znala sam šta misli i nadala se da je svesna da mi treba pomoć.

*

Oko devet me je probudio uz toplu limunadu. Dobar je detoks, pa je pijemo čim ustanemo. Čuo je od mušterije. Popije se na prazan stomak i onda bar dvadeset minuta deluje. To znači bez kafe i cigarete nakon buđenja. Svaki dan počinje njegovim gundanjem jer odmah palim. *Nikakav sam karakter, prava narkomanka, mučim telo od jutra*, ume da kaže. Sigurna sam da srećnoj ženi koja pleni jutro ne počinju ovako.

Otvora vrata, uleću mačke, a za njima i miris prženih jaja iz kuhinje.

Lice mu je prekriveno stvrdnutom glinom za podmlađivanje.

Prinosi kafu.

„Dobro jutro.”

„Jutro”, trudim se da umekšam obraze u prijatan osmeh.

„Vidi kako si zarožala posteljinu”, kaže cimajući pamučne krajeve i uvlačeći ih u krevet.

Onda se uspravim, stavim jastuk na zid, prekrivač namestim tako da vidim šolju koju mi je doneo, kao i pikslu, upaljač, cigarete i telefon.

Mačke ne smeju na krevet.

Lista Instagram.

„Jedva čekam vikend. Padaće kiša, videla sam juče u prognozi. Je l’ imaš nekog zakazanog?”

„Ne”.

„Strava! Onda možemo celu subotu da budemo u krevetu.”

„Može”

Shvatam da ne treba ništa da očekujem.

„Jaja na oči, a?”, kežim se opet, pokušavajući da opustim atmosferu.

„Aha, eno postavio sam. Ja sam jeo. Baš me neka glad uhvatila. Budio sam te, al’ si bila koma.”

„OK”, kažem.

Iako nije OK.

Ustajem iz kreveta i slučajno prosipam kafu po pokrivaču.

*

Odavno se ne svađamo. Nema više gadosti koje bismo uputili jedno drugom. U ove dve godine nabili smo mnogo rasprava. Jednom mi je lupio šamar, a ja njega udarila ključevima po glavi. Tad sam rešila da olakšam sebi dušu, pa sam mu rekla da mi nije lepo. I kako nisam sigurna da je on čovek mog života, nakon što je prećutao strašnu istinu o Bojanu.

„Shvataš li šta si rekla?”, pitao je.

„Shvataš li šta ti nisi?”, odgovorila sam.

Tad sam mu prvi put opsovala i majku.

I rekla da je lenština, parazit.

Da je naduvana stoka kojoj ništa nije sveto.

Video je koliko sam besna, pa je spustio loptu.

„Znam da smo zapeli, ali svi parovi imaju probleme. Evo, hrono dijeta... Vidiš da nam ide. Takva nam osveženja fale.”

„Ajmo po cigarete”, prekidam ga.

*

Iz trafike se čuo Halid s raspalog crvenog tranzistora. *Ko bi reko čuda da se dese, pa Miljacka mostove odnese...*

„Dva vinstona. Plava, 100s”, izgovorila sam zamišljeno.

Jednom si rekla, počeo je Halid, a ja stidljivo nastavila:

„... nisi porekla, da sam za tebe jedini, mene si zvala...”

Nasmešila sam se, misleći da će mu ovo biti zabavno, ali je zakolutao očima i rekao:

„Uzmi i dva piva.”

*

Jutros sam opet prosula kafu u krevet.

Srđan Miljević, Beograd

ZID

STARA VAROŠ BEŠE tek napunila trista godina. Lenjo se izležavala na prolećnom suncu i toplim pogledom obujmila svu svoju decu, marljive i vredne ljude, lekare, vinogradare, pisce, naučnike, lovce. Milovala ih je majčinskom rukom, ušuškavala drevnim pričama, opijala mirisom zrelih grozdova u jesen. Slušala je vrišku i pocikivanje mladeži, topeći se od miline.

I ljudi su živeli, ponekad srećni, ponekad setni. Ušuškani u krilu svog starog grada. Neki zagledani u raspeće Hristovo, drugi u polumesec, krstili se i klanjali, povezani beskrajnom ljubavlju prema strmim, uskim ulicama prekrivenim turskom kaldrmom, niskim orijentalnim kućicama sa baščama iz kojih se širio miris jorgovana i lipe, zagledani u obrise dragih planina, koje su svojim plavetnilom čuvale grad od urokljivih očiju.

Dani su proticali jednolično, stari su umirali, praćeni na večni počinak, neki u raj, neki u dženet, deca se rađala, pa se krstila ili sunetila i činilo se da će tako unedogled trajati taj jednolični život srećnih ljudi sa dosadnom istorijom.

Jednoga dana markantni stranac ušetao je u varoš, bez prošlosti, bez imena, kako su mnogi veko-

vima dolazili. Nikome to nije bilo čudno. Na nebu su se preteći gomilali oblaci najavljujući letnji pljusak. Bio je utorak, dan boga Marsa, ali ko je to mogao znati.

Širom pokrajine poznati po gostoljubivosti, varošani su ga oberučke prigrlili, utrkujući se ko će pred nepoznatog gosta izneti slađe vino, ukusnije baklave, mekše lokume, masniju filiju. Otvorili su mu visoke vratnice svojih domova, naučili ga pesmama, starim običajima.

Stranac je zalazio u patrijarhalne kuće sa tradicijom starom više vekova, u kojima je svako znao ko mu je bio askurđel i od kojih potiče. Krišom je šaputao u uši varošana zavodljive priče o različitosti, o nepravdi, o davno zakopanim ratnim sekirama, o tapijama Lazara i Skenderbega. Uzburkavao usnule duhove prošlih vremena, podsećao na krvne osvete i nevraćene dugove.

Stara varoš je zbunjeno posmatrala svoju decu kako skupljaju kamenje po okolnim brdima i pune njime svoje džepove, krišom, gledajući preko ramena da ne vide oni Drugi. Nema i nemoćna, slutila je skoru nesreću i nesreća je došla. Kotrljala se niz obližnja brda i, kotrljajući se, rasla, preteći da uništi sve ono što se vekovima gradilo.

Počele su prve zađevice, oko međa, vinograda, oko avlija i vratolomnih kapidžika, a varošani su svakoga dana na sredini ulice koja odvaja crkvu od džamije spuštali po jedan kamen. Isprva krišom, noću, da niko ne vidi, porumeneli od stida i griže savesti, kasnije sve otvorenije i prkosnije.

Kamen po kamen, godina za godinom, pred njihovim očima rastao je zid.

Pravili su se isprva da ga ne primećuju, prosto se čudeći otkuda to u njihovom gradu ta rogobatna

građevina, iznikla niotkuda, kojoj niko ne vidi smisao, ni svrhu. Ipak, počeli su oprezno da zaključavaju svoje kapije čim padne večer, a na ulici su se pozdravljali gotovo nečujno, obazrivo, ubrzavajući korak kad bi naišli na one Druge.

Stara varoš je posmatrala svoju decu i tužno ćutala. Zamukle su i frule i zurle, i dečji smeh i ćeretanje mladeži. Sve je naizgled stalo, samo je zid nezadrživo rastao. Toliko je narastao da se preko njega više nisu mogli ni videti, podeljeni na dve strane.

Zbunjeni, hodali su ćutke sa glavom uronjenom u oblak od briga, zarobljeni u svega nekoliko ulica koje su odabrali za sebe i *svoje* i jedino je zalutali stranac zadovoljno trljao ruke sa zmijolikim prstima, dok mu je iz očiju iskrio zloslutni sjaj.

Do dana današnjeg ne zna se ko je od dveju podeljenih strana prvi ispustio ratnički poklič, ni da li je prvi metak opaljen sa jedne ili druge strane. Povampirili su se stari duhovi, a bogovi su na nebu već vodili svoju bitku. Zid je opasan bodljikavom žicom, a miroljubivi varošani našli su se u getu, ne shvatajući sasvim šta im se to dogodilo.

Oni mudriji i dalekovidiji pod plaštom noći počeli su da odlaze prazneći svoje džepove od zaostalog kamenja koje im tamo kud idu više neće trebati. Odseljavali su se daleko, u zemlje sa stranim imenima, pokušavajući decenijama kasnije da zaborave sliku tog zida koji je u njihovim snovima neprekidno rastao.

Preostali su škrgutali zubima, prolivali krv jedni drugima i sve su zaboravili. Berbe vinograda, letnji korzo, bratstvo i jedinstvo. Jedni su prisvojili Boru, drugi Ramiza i kola su se skotrljala nizbrdo, a nije bilo nikog da ih zaustavi.

Zarobljeni okovima zaslepljujuće mržnje, raspirivane od birzemana, klali su se noževima, zubima, rečima. Bombe su nemilosrdno budile ulice koje su vekovima mirno dremale. Jedan po jedan, padali su varošani ne znajući ni sami zašto ginu, ne videći dalje od tog nesrećnog zida koji je ostao da svedoči o ljudskoj gluposti i besmislu jednog krvoprolića.

Poput majke koja s tugom posmatra svoje sinove, zakrvljenu braću, stara varoš je razgranatim krošnjama bezuspešno pokušavala da sakrije sveže grobove, granatirane kuće, šrapnelima prošarane zidove stambenih zgrada. Pesme su pevane tiše, mladi su šetali obazrivo, a vreme je učinilo svoje.

Na obe strane život je potekao kao ranije i niko se nije osvrnuo na bat užurbanih koraka koji su odzvanjali pustom kaldrmom u noći. Vešto se krećući po uskim uličicama, tajanstveni stranac već je hitao u nove pohode. Zastao je samo par trenutaka ispred kamenog zida, diveći se, poput uspešnog neimara, svojoj velelepnoj građevini.

Aleksandra Jovičić, Lešak

ОДЛОМЦИ ИЗ ПРАЗНИНЕ

ЈУН, 1941.

Сунце се одавно издигло изнад густих храстових крошњи, а он је још увијек трљао своје крупне сањиве очи. Снажан мирис зноја однекуд је долазио и пунио мале ноздрве које су ситно играле, спремајући се да кихну. Кроз маглу неразбуђених очију осјети нечији бодљикав, сув пољубац и снажан тресак врата који га разбуди. У малену собицу уђе једна жена, зграби га, и кроз зубе и кроз испрекидан дах прозбори тихо:

— Ајмо, сине. Ајмо, дјецо.

Гледао је буљук људи испред себе, како се ужурбаном креће према главном путу, који је водио ван села, и већ расањен помисли на оца. Ноћ је била све ближа. Пред собом видио је брдо, прекривено шумом.

Већ су увелико грмјели топови и грактале пушке, попут гавранова, када стигоше дно Козаре. И поред силне халабуке, осјети се поспан. У тренутку када је тонуо у сан, безбрижан, дјечји, снажне руке га узеше и склонише иза великог камена. Његове очи бијаху поново сањиве и пуне магле, те није могао видјети лице човјека који га

је склонио. Све брже тонуо је у сан. На свом лицу осјети нешто топло и мокро. Познат мирис из собе. Заспао је. Низ густу замрачену ливаду полако је ишчезавао крупан, гологлав човјек. Пуцало је и грмјело са свих страна. Нагло се пробудио и почео да трчи унезвјерено, али убрзо, сапле се и паде преко унакаженог тијела. Мали дланови бијаху умрљани топлом сукрвицом. Мршаве хладне руке зграбише га и понесоше некуд. Сан је опет почео да га савладава. Раздањивало се. Испред себе видио је сточне вагоне.

Јутро се ширило дуж обала тихе Саве, у којој се огледало небо поклањајући јој властиту боју. Чуо се мук крава из велике штале. Мршуљави дјечак музао је краву, на самом ћошку штале. Млазеви врућег млијека ударали су у металну канту. Цијело двориште мирисало је на топло млијеко.

– Газдарице! Готово је!

– Зар већ, Спасек? Ајде, сине, пиј колико можеш. Ајде, дијете.

Он, не рекавши ништа, зграби канту и напи се топлог, пјенушаваг млијека.

– Так, так – одсијече кратко газдарица, а потом се окрену и пође према кући.

Септембар 1995.

Кроз густу јесењу ноћ провијавали су пуцњи. Преко прозора сеоске куће бијаху поредани багремови балвани. Дјечак је сједио у дједовом крилу поред мајушне пећи, у полутами породичне куће. Ћутали су. Дим дједове луле ковитлао се изнад пећи привучен топлином.

– Ђеде, кад ће тата доћи? – упита дјечак узнемирено, као да је дуго, дуго у себи оклијевао да своју мисао преточи у питање.

– Не знам, сине, не знам, дјецо.

Фебруар 2019.

Пред собом видео је брдо, прекривено кућама. Сиви аутомобил зауставио се пред огромном металном капијом старачког дома. Два нешто нижа мушкарца полако су га увели унутра, обећавајући му да ће доћи одмах сутра. Тешко се мирио с том мишљу да ће ту морати преноћити, можда још само вечерас, а можда ко зна колико још ноћи. Сјео је у хошак великог заједничког боравка и спустио штап поред себе. Кувала се цицвара. Цијели боравак мирисао је на топло млијеко.

Сутрадан, два мушкарца која су га јуче допратила, затекоше га у постељи, у соби која је припадала само њему. Млађи од те двојице уђе унутра. Магловитим очима, старац није јасно видео лице, али препозна глас који га поздрави.

– Дашко?

– Како си, ђеде? Ја дошао... Донио сам ти капу...

– Ка-пу...

– Да... Ону, Јефтину. Знаш да си ми причао да си га упамтио по мирису зноја са његове капе.

– Да... – одговори старац пригушено.

– Знаш, ђеде, ја... одлучио сам да нећу ићи у Њемачку, а и Ања ће уписати факултет.

Погледао је у младића укочено. Кренуо је дизати и ширити коштуњаве руке, које су се непрестано трескале.

– Волики... воли-ки камен... скинуо си ми... са ср-ца.

Младић се осмијехну.

– Нека, драго ми је ако је тако.

У магли својих очију више није распознавао старчево лице, јер је знао да су се срили посљедњи пут. Чуо је глас споља.

– Ајмо, сине.

Неколико дана касније, зазвонио је телефон у породичној кући. Онај старији одлучио је да наруче храстов сандук.

Далибор Миросав, Козарска Дубица

GAZDA

MLADEN JE BIO gazda. Taj izraz su koristili stariji, za one koji imaju. Njega lično niko nije tako zvao. Imao je nadimak po kome je bio poznat. Oni koji ga nisu znali uz njegovo ime su dodavali ime firme. U tom kraju, firme su nazivane po prezimenima vlasnika, ili su njihovi nazivi postajali dio imena gazde.

Bavio se svačim. Imao je kafane, praonice, stovarišta, otpade, auto-placeve. Pumpe. U tom kraju se niko nije bavio jednim poslom. Kako mu ponešto zatreba u sklopu jednog posla, tako krene da se širi u novu djelatnost. Sitni nek propadaju, pa neka dođu da rade kod gazde.

Bogatstvo i moć nije podnosio dobro. Udaralo ga je u glavu kao što alkohol udara neiskusne u kafani. Nije se zadržavao na uobičajenim ekspresijama: bijesna kola, bučne svetkovine, mnogo novca za muziku na tuđim svadbama. Radnike je potplaćivao i gazio, a tako se ponašao i prema ostalima. Prvi put mu prošlo, pa nastavio sa većim samopouzdanjem da tako treba, i ne može da mu šteti.

Dešavalo se da ljudima koje ne poznaje svašta kaže. Da su fukara, da ih može kupiti za mekinje, da ih ispsuje. Kao nekom dedi koji je došao na njegov otpad. Ili nekom čovjeku koji je radio u policiji. Ovaj je bio krupan, mogao ga je zgaziti na mrtvo ime, ali

je znao ko je on i nije htio problem. Ima svoj posao. Ženu i djecu. Zna da osim što bi mu bilo lakše dok ga nije, ne bi imao ništa, sem problema. Progutao je uvredu, okrenuo se i otišao.

Deda nije imao ništa, sem unuka, kojima nije htio biti teret. Starački se plašio da bi mogao postati, iako to njegovi nisu ni pomislili. Imao je i pušku koja je ostala od poginulog sina. Koga mu je opsovao.

Odležaću, nije mi ostalo puno. Vratio se, pucao, pozvao policiju i sačekao njihovo vozilo. Onaj policajac od juče ga je, podruku, uveo u njega.

Marko Šikuljak, Bijeljina/Banjaluka

TRI NATRENA ZA FELLINIJA

MISLIM DA JE fotografiranje šalice kave i stavljanje na Instagram, kao i pljuvanje po kojoj god političkoj opciji je moguće, lijevo–desno, što više ni sam ne pratim, već zasitilo svačiji jutarnji istrunuli mozak, pušački i nepušački. Negdje tamo, nadam se djelomično, da ću škicnuti kroz prozor na scenu kao iz Fellinijeva filma, gdje putena starija žena lupa lopatom po svom tepihu, osmjehujući se malom dječaku koji prvi put vidi dekolte u svom životu dok se njen muž Giancarlo ne vrati kući i zapleše s njom polupijan. Nažalost, kroz svoj prozor vidim samo nešto žbunja u kojem se kote mačke dok ih ne pobiju pobješnjeli galebovi čije je gnijezdo u obližnjem kontejneru, a vidim i jednu nisku kuću, čiji stanar, moj susjed, mahnito siječe bršljan divovskim, zarđalim škarama, dok se jadna biljka opire izumiranju, preraštajući i invadirajući mačje žbunje. Sjećam se jednom prilikom kako je iz istog tog žbunja ispala mačja glava, bilo uklonjena istim tim škarama, ili kljunom ubojitog galeba. Živjeti u primorskim krajevima je čudno.

Tri natrena, već po navici, ritualistički, kompulzivno, kako bi se izbjegao bilo kakav konflikt sa svakodnevicom. Jednostavno volim tu žljuku prelivenu vreloom vodom iz kuhala za vodu, koje nosim sa sobom sigurno od prve godine fakulteta, a koje je

prošlo sve najbitnije događaje, pa čak bilo prisutnije i od nekih mojih prijatelja do te mjere da je nekad djelovalo oboljelo od života, sa raspadnutim poklopcem, zamazano nekim čudnim nijansama koje su otporne na sredstva za čišćenje. Ovo jutro, bilo je u nekom polupraznom stanu, nepripadajuće, prikopčano na jednu jedinu utičnicu, budući da produžni kablovi nisu još instalirani.

Bacim polupospano tri natrena u tuđu šalicu i potražim kavu. Kuhalo je veselo krčkalo na šanku, grgljajući kao stari kroner vodu u svojim prljavim ustima. Osvrnem se prema madracu u centru dnevne sobe. Novo lice. Pod tonom kose. Odviknuo sam buditi se s nekim. Inače mi je to prije u životu uključivalo preskakanje ljudske gusjenice omotane u deku, pokušavajući ne probuditi je dok hitam prema svojoj kuhinji, prema svom kuhu, u svom jadnom sivom kućnom ogrtaču, u svojim japankama usred zime. Novo lice. Volio bih da se mogu zagledati više u to novo lice, ali sakriveno je pod tonom kose. Ne znam je dovoljno dugo da ga kompletno imam memoriziranog. Je li prikladno poljubiti je za dobro jutro? Izložiti je jutarnjem dašku svježine? Ostavio sam i četkicu doma, naravno. Krik morskih dubina i trulog zubala Krakena koji proždire pijane gusare. Klik. Naći kavu koju smo kupili sinoć kad sam stigao, u dućanu kod kolodvora, što znači da pelješe studente sa najosnovnijom toaletom koju hitno moraju kupiti u nedjelju navečer po povratku iz rodnog kraja gdje majke zaboravljaju. Neka iskopina gdje garant možete naći fosile koje je Bog postavio unutra da vas testira. Piti ili ne piti. Trakavica dijeta. Te šeme.

Iskopam bljuvotinu planeta Zemlje iz svog ruk-saka. Putem joj naravno zakačim nogu. Jebeš mi sve,

neću lagati, nasmijala se u snu. Čudna neka biljka. Saspem kavu preko tri natrena i izlijem vruću vodu iz krhkog kuhala, umiješavši sve u neku neprirodnu smjesu. Fali mlijeka. Jedina stvar u frižideru. Dva srka. Taman za jednu šalicu. Odlično. Ritual je gotovo kompletan. Podignem šalicu s uzorkom na neku kornjaču. Zašto sam ponio samo tri natrena? Nosio sam ih u novčaniku, neću lagati. Negdje pored deset lipa. Taman za poseban limeni... flavor.

Sjednem se pored njenog komatoznog tijela. Taman trzne glavom, konačno otkrivši svoje lice. E, da. Trebao bih ga već pomalo memorizirati. Otvori oči.

„Daj, šta me gledaš u ovo gluho doba”, krene pokrivati lice jastukom. Prekasno, memorizirao sam ga.

„Podne je”, kažem promuklim glasom, dok mi je ruka već drhtala pod teretom šalicu vrele, smeđe smrti. Makne jastuk s lica i pogleda me svojim lijepim, krmeljavim očima. Vidi šalicu.

„Šta je to?”, pokaže djetinjasto prstom na šalicu.

„Vjerovala ili ne, to ti je kava”, pružim joj napokon šalicu prije nego bi mi se izlila po svemu. Ona se blentavo nasmiješi, prinese je usnama i zalije se. Opsuje te se pridigne, namjesti i pokuša opet. Uzme jedan dugi, namjerno iritantni srk te se nasmiješi, prljavog ovratnika. Boli nju kurac. To je moja majica.

„Čekaj, čekaj. Di je tvoja?”, zastane kada primijeti da sam praznih ruku.

„Ništa mlijeka, samo tri natrena, a ti u ovom čudu nemaš šećera nigdje. Ne pada mi na pamet piti taj otrov bez toga”, odmahnem rukom, okrenem leđa te krenem brojati kroz staklena vrata prema dvorištu žbunje, razmišljajući o ratu mačaka i galebova.

Osjetim kako me straga obujmi par ruku oko ramena te mi prinese šalicu usnama. Izlije mi je i po drugoj majici, onu koju sam imao na sebi.

„Ovo ćemo morati izvesti nekako uspješnije drugi put”, rekao sam sarkastično, na što me ona stisne bliže i razmaže kavu s tri natrena po nama.

Eliša Papić, Rijeka

P I S P R E D U P R E L A Z I U Š

(MORALNO-GLASOVNA PROMJENA)

– U OSNOVI SVEGA, brate moj, stoji misao. Ona se poslije pretvara u riječ. Od riječi nastaju crteži ili slike. Ako te slike ubrzamo, dobićemo dinamiku ili, prosto rečeno, sve što se kreće. Ako ih pak usporimo, dobijamo statiku, to jest obično cjedilo za dinamiku. E, vidiš, mene zanima mjesto na kojem su svezani najniža tačka tog cjedila i najviša kap svega što kroz njega protiče – govorio je Miroslav uz oštri zveket ključeva dok ih je bacao u očev zardali sanduk za alat.

Slavoljub ga je slušao poluotvorenih usta. Nije imao pojma kako da odgovori, jer Miroslav je u Slavoljubovim očima bio sultan dinamike i car statike, što će reći da je bio stariji od njega koju godinu i da Slavoljuba, u stvari, njegova priča uopšte nije zanimala. On je imao drugačije, praktične planove i bio je nadomak njihovog ostvarenja. Pričeka nekoliko sekundi kako bi se uvjerio da njegov sagovornik neće nastaviti svoje trabunjanje, a onda odlučno reče:

– Znači, pomogao sam ti sinoć da digneš trkaći iz skladišta. Sad je vrijeme da ispuniš obećanje i daš mi svoj BMX.

– Dogovor je dogovor.

– Nekud ideš, čim si ga tako utegao i izglancao?

– Idem na mjesto o kojem sam ti maloprije pričao, ako si uopšte slušao. Kod drevnih naroda to se zvalo pupak svijeta.

– A gdje ti je to?

– Možda u Amsterdamu, možda u Istanbulu, Beču, Barseloni, Novom Sadu ili Atini... Ne znam još tačno, samo znam da ovdje ne mogu ostati.

– Ovo je '94. godina! Čim izađeš iz komšiluka, neko će pucati na tebe. Ako čak i stigneš malo dalje, na prvom punktu završićeš putovanje.

– Završiću ga samo ako ja to budem htio – uzvra- ti Miroslav, uzjaha nov trkaći bicikl nebeskoplave boje i reče Slavoljubu da obavezno pozdravi sestru.

Slavoljub je gledao za njim kako nestaje u kolu- tu vunaste magle želeći razjasniti sebi da li Miroslav pokušava biti duhovit ili polagano napušta zadnju sta- nicu razuma. Bilo kako bilo, dobio je ono zbog čega bi ga neznanci nazvali bezobraznim lopovom, a rodbina i prijatelji sposobnim i snalažljivim mladićem.

Kako vrijeme na Balkanu jaše ćudljivi devetosmin- ski ritam iz Pireja, čiji kas brzo prelazi u galop, ali se lako pretvori u opštu lomljivu, prvo posuđa, a onda i samog sebe, svi Balkanci u tome su našli izgovor za svoje pona- šanje. Slijedeći ovu logiku, Slavoljub je brzo napredovao. Nedugo po odlasku Miroslava, prestao je da jaše BMX i takoreći preko noći postao ozbiljan jahač. Kroz srednju školu prošao je kao kroz jednosmjernu ulicu, ne daju-

ći nikom priliku da ga kazni zbog vožnje u pogrešnom smjeru. Nije se ni okrenuo, a već je postao diplomac i zatim instant magistar. To mu je iskrčilo put ka poslu u dvije-tri analitičko-marketingške agencije, a u međuvremenu je bio vojnik tri-četiri političke partije. Kako je slijedio parolu „ili pukovnik ili pokojnik”, avanzovao je u pukovnika, to jest direktora državnog preduzeća, iz čijeg skladišta je prije petnaestak godina, zajedno sa prvim komšijom, ukrao trkaći bicikl nebeskoplave boje. Smijao se naglas u sebi zbog činjenice da se više ne mora skrivati dok ide u skladište da krađe.

A krao je, između ostalog, i tuđe prilike za usavršavanje u struci, pa se tako (umjesto Radiše) jednog neobično lijepog prijepodneva našao na balkonu palate koja gleda na Gospodski trg u Trevizu. Izašao je da ohladi svoj uzavreli mozak, jer ni ovoga puta nije mogao slušati sve učestalija isprazna trabunjanja.

Odozdo, uz ulicu, peo se zvuk harmonike, koji je katkad govorio klasično, a katkad jezikom sevdaha, kao da je svira neki mladi partizan iz Bosne pogubljen nekoć u obližnjem fašističkom koncentracionom logoru. Ulični svirač bio je lukav tip, znao je kako se kuje novac što mu plaća bar dva obroka dnevno. Bješe to, bez sumnje, naš čovjek – čovjek iz komšiluka.

Pored njega, mekanim korakom prođe muškarac nalik beskućniku iz američkih filmova. Zastade na sekund, ubaci novčić u razjapljene, gladne čeljusti kofera harmonike i prijateljski mahnu maseru čula sluha. Nastavivši dalje, pozdravi se s ljudima obučanim u skupa odijela čije su kravate uveliko imale ljubavnu avanturu sa ugodnim, toplim vjetrom. Pope se uz skliske stepenice i stade pored Slavoljuba.

– Nebeskoplava je, brate moj, ovdje tako prostrana, ali ujedno i mudra, a ne kao dolje kod nas...

– Ne znam, zemljače, ne razumijem se u boje – odgovori nezainteresovano Slavoljub.

– Nije riječ o boji, govorim ti o ljudima, njihovim staništima i seobama.

– To je potpuno nebitno. Jednostavno ideš tamo gdje zarađuješ više i tu je kraj svake priče.

– Krajevi priča ne postoje. One neprestano kruže i samo se preobražavaju u čvorištu koje su drevni narodi nazivali pupkom svijeta.

– Da li bi taj pupak mogao biti ovdje?

– Mogao bi da nije pohlepnika kao što si ti, jer vi svaki pupak s majstorskom lakoćom pretvarate u šupak – zgađeno odgovori Miroslav te reče Slavoljubu da mu je sestra dobro i da ga pozdravlja.

Saša Četojević, Banjaluka

PRODAJEM SVOJE GROBNO MJESTO

JA ZAPRAVO NEMAM svoje grobno mjesto.

Ali mislim da bi moglo biti u nekoj zavjetrini, da ga gledaš iza jedne breze.

Ili lipe. Možda zato što sam alergična na lipu. Kakve li ironije – ko još može da bude alergičan na lipu? To je stvarno poraz, kad se probudi dozivajući ljeto, a tebe guši ta ljepota. Mada, još uvijek nisam sigurna da mi tu nelagodu s početka ljeta stvara baš lipa.

Ili, još bolje, moje grobno mjesto bi moglo biti u našem selu, gdje svakako odavno niko ne živi i sve je sviklo na grobnu tišinu. Ima samo ona hrpica ostataka negdašnjeg života u toj kući sa zemljanim podom, koje smo onomad izbacili ispred, na čistinu, da ih zaštitimo od urušavanja, a zapravo su samo poslužili kao muzej za usamljene bube i sitne zvjerke.

E, tu bi mogla da mi bude humka, ipak sam ja od tog prezimena, zato sam valjda i odlučila da neću po svaku cijenu da uzmem neko drugo, treće, ko zna koje, već bi baš moglo biti zgodno da baš tu, s tim prezimenom skončam.

Nešto sam razmišljala neki dan.

Kako se popravlja zdrav zub...

Kako se drugačije kaže dobro sam...

Kako se vida cista na duši...

Kako da naučim da živim bez svojih strahova, bez svojih nemira vječnog nomada i vagabunda, s kotvom odavno bačenom ko zna gdje. Kako da se pomirim s tim da bih sutra mogla da budem ona bez fleka ili ožiljaka, sa kožom od porcelana i podjednanim glasom.

Ja ne mogu da budem ta. Ja ne želim da budem neka druga, osim ova, sklopčana u vlastito naručje i rastrzana između snova i zjenica dopola u vodi.

Zato ja zapravo još uvijek nemam svoje grobno mjesto, što i nije neki problem za nekoga mojih godina, iako godine u svemu tome niko ništa i ne pita.

Tako i ja, jednostavno se ne mirim sa tim. Neću da umrem i gotovo! Neću da razmišljam kako je to kad umreš, jer se sjećam, dok sam ispod loze, na prilazu do te naše kuće, koje više nema, gledala kako mi se sićušni krpelj muva po stomaku i pokušavala da ne umrem od straha od smrti.

Gledala sam u šlag oblake i razmišljala šta sad ja mogu gore da radim. Ja, ona koja skuplja salвете, ima najtanje noge od svih djevojčica i koja gricka nokte. I koji su mi to poslovi gore?

I šta će mi onda to grobno mjesto? Mislim, ne odlučuješ tako lako da ćeš da umreš u mojim godinama, mada se tu godine ništa ne pitaju. A i zašto bi?

Baš danas imam 1966 dana i sve ovo vam, zapravo, piše moja mama.

Znate, ona o tom umiranju, čini se, razmišlja u posljednje vrijeme. Ja tačno ne znam zašto joj to treba, ali vidim je ponekad da se zagleda u neku daleku, daleku tačku i uopšte ne čuje kad joj govorim o

gumenim bombonima. Ili ono kad sam je nekoliko puta čuo kako s onu stranu vrata cvili, da, kao neki ćuko štene, dok mi uporno govori da u stvari samo piški i „sad će mama”.

Ne znam zašto tako govori, kad govori o sebi. Mislim, ja imam samo 1966 dana, ali već znam da kad govoriš o sebi, ne govoriš „sad će mama”.

Kad je pitam ko mi se to javlja s druge strane, ona mi kaže da sam mali i da ne treba time da morim svoju plavu glavu. Ja zapravo i ne znam šta tačno znači to „morim”, al’ mislim da to ima neke veze sa krabama.

Ili ono kad kaže da plače samo zato da supa bude bolje slana. Ja to uopšte ne razumijem; kakve veze ima supa sa bubom u oku, jer mama plače samo kad joj buba upadne u oko ili kad joj umre baka.

Kažem vam, moja mama ima neke lude ideje o tom umiranju, a zapravo joj nije ništa. To je možda i stoga što ona tvrdi da zna nüshu jezik, iako ja nemam pojma šta je to, ali valjda ima neke veze sa ženama. Mislim da je dovoljno i ovih 1966 dana da shvatim da uopšte ne razumijem žene.

Ja zapravo nemam svoje grobno mjesto. A i šta će mi?!

I jednostavno se ne mirim sa tim. Neću da umrem i gotovo!

Pa ja živim sa jednim sinom.

Jelena Pralica, Banjaluka

GALIJOTOV DAR

KAMENE SU PLOČE odzvanjale njenim koracima dok je žurila prema Crkvi Svetog Duha i ne sluteći da će svome gradu donijeti plač i umiranje.

Uđe u crkvu i klekne.

„Sveti Roko, zaštitniče moj, čuvaj moga Niku od svake dižgracije, a najskoli od kuge, da mi se vrati živ i zdrav.”

Nikola je već godinu dana bio na galiji nadajući se zaraditi dovoljno da se može ženiti. Njih stotinu i osam, pod palubom, u mraku. Nije više osjećao ni umor ni glad, samo veliku radost kad je zapovjednik rekao: „Idete kućama kad ukrcate ovaj teret.” Pristali su pred Venecijom, na otočić San Pietro.

„Naređuje se, pod prijetnjom smrti, da nitko od vas ništarija ne pokušava otići s otoka. Svatko će biti uhapšen i bičevan, a onda bačen ribama”, povikao je zapovjednik i pucnjem biča potvrdio svoju naredbu.

Nikola je izašao iz utrobe galije. Svjetlo mu je rezalo oči. Skočio je na obalu. Čvrsto tlo mu se zaljuljalo pod nogama. Bio je sretan. Zaradio je nešto dukata, a još će mu zapovjednik isplatiti kad se iskrca. Napokon se može oženiti Karmelom.

„Kad ukrcamo, idemo vidit šta ima kod trgovaca. Oćeš s nama?”, šapne mu u prolazu jedan od veslača. Nikola kimne i nastavi nositi teret.

Mrak se spustio i ukrcavanje je prekinuto do sutra. Ujutro imaju još malo tereta i kreću. Posjedali su po podu ispred skladišta. Večera je bila hladna i neukusna, kao i svaka u posljednjih godinu dana.

Trgovci su na otok dolazili krišom i prodavali svakovrsnu robu, najviše odjeću. Veneciju je morila kuga. Ljudi su umirali, ali je trgovina cvjetala. Preživjeli su prodavali ono što je ostalo iza mrtvih.

Iskrali su se iza skladišta. U mraku ih dočekaše dvojica pod kukuljicama.

„Triba mi gospo'ska vešta i lancun", reče Nikola.

„Vesta e lencuolo", prevede jedan od galijota.

„Bene, bene", reče čovjek pod kukuljicom pa probere po krpama i izvuče haljinu.

Svila se presijavala pod mjesečinom, a kamenčići, prišiveni s prednje strane, zazveckali. Nikola je već zamišljao svoju mladenku u njoj iako nije bio siguran kakve je haljina boje. Plahta je bila velika i bijela, to mu je bilo dovoljno. Izvadi dukat i pruži ga čovjeku. Ovaj ga zagrije i spremi u džep. Nikola tada nije znao, jahač apokalipse je upravo krenuo prema Trogiru.

Karmela je vješala rublje kad ga je ugledala krajičkom oka. Uhvati skute haljine i potrči prema njemu pa mu obavije ruke oko vrata i žestoko ga poljubi, a onda se sjeti da bi je mogao netko vidjeti. Brzo spusti ruke i odmakne se od njega, skrušeno pogleda u pod i reče tiho:

„Živ si se vratija."

„Gotovo je. Moremo se sad oženit, Karme moja."

Stajali su tako, jedno nasuprot drugom i plaho se pogledavali. Karmela je vidjela sunce u Nikolinoj kosi. Nikola je vidio utjelovljenje svojih snova.

„Nešto san ti donija iz Venecije", reče i pruži joj zavežljaj.

„Ajme meni, bija si u Veneciju, a govori se da je tamo velika morija”, reče dok je odmotavala zavežljaj.

„Nisan ni vidija Venecije. Akoštali smo uz jedan otok ispid.”

Karmela je odmotala zavežljaj pa uhvatila haljinu, podigla je i razrogačila oči.

„Šta je ovo? Za koga je ovo?”, prošapće.

„Za tebe, Karme moja. Za naše vinčanje. Bit ćeš ka krajica u njoj.”

Karmela je jedva dočekala jutro pa požurila u podrum gdje je prala rublje. Ulije u veliki kotao vodu, naloži vatru, zamota u krpicu malo luga pa ga stavi na dno kotla. U to potopi onu bijelu plahtu punu čipke pa je iskuha. Naginjala se često nad kotao bojeći se da ne uništi plahtu. Nešto tako lijepo nije imala nikad u životu. Para joj slijepi crne uvojke uz čelo, podraška nosnice i razvuče osmijeh na usne. Zapjeva tiho i sretno, i ne sluteći da je vlažni zrak oko nje ispunjen smrću.

„Niko! Niko!”, vikao je Andrija ispod Nikinog prozora.

„Šta je? Šta vičeš?”

„Gospoja Stanislava ti je poručila da brzo dođeš do njih. Karmu ti je zabolilo.”

Nikoli je vrata otvorila uplakana Stanislava. Povede ga prema sobi. Karmela je ležala u krevetu. Lice joj je bilo crveno, čelo posuto graškama znoja, kašljala je.

„Karme moja, šta ti je?”, klekne pored kreveta i uhvati je za vruću ruku.

„Niko moj”, reče promuklo između dva napadaja kašlja.

„Nemoj me plašit. Je li te uvalila promaja?”

„Umiren ti, Niko moj”, zastajala je hvatajući dah.
„Pokopaj me u onu veštu šta si mi je donija.”

Više nije otvarala oči. Samo bi zakašljala, sve
rjeđe i sve tiše, a onda joj je ruka otežala.

Ružica Gašperov, Split

JEDAN DAN ŽIVOTA DIMITRIJA PAVLOVIĆA

DIMITRIJE PAVLOVIĆ NIJE oduvek bio hipohondar. Ne možemo ipak sa apsolutnom preciznošću da zaključimo koji događaj je prethodio njegovom preobražaju u čoveka odveć zabrinutog za svoje zdravlje. Nagadam da to može biti nedavni odlazak u penziju, nakon višedecenijskog rada u Glavnoj zemunskoj pošti. Celog života je lepio markice na tuđa pisma, evidentirao pošiljke raznih ljudi, plaćao njihove telefonske račune. I odjedanput je sve to okončano, nakon kratke proslave u zagušljivoj kancelariji u kojoj su se odlagali paketi i knjige o ribolovu u tvrdom povezu, sa posvetom: „Prijatan odlazak u penziju i mnogo godina u zdravlju, žele ti tvoje kolege”. Pretpostavljamo da su baš nakon tog događaja i krenule njegove muke.

Nakon što se penzionisao, bilo mu je neobično važno da svakodnevno obavlja svoje male rituale. Ujutru je kupovao novine, jogurt i hleb. Kafu je pio isključivo nakon doručka, jutarnju gimnastiku nije preskakao, a psa je šetao tek u podne. Knjigu o ribolovu prelistavao bi pred spavanje. Stranicu sa posvetom je oдавно pocepao.

Ukoliko bi se kojim slučajem dogodila neka nepredviđena okolnost koja bi uspela da poremeti tok

njegovih ustaljenih navika, postajao bi izrazito nervozan i iz istih stopa bi pristavljao čaj od matičnjaka. Podrazumeva se, ukoliko bi ga pomenuta iznenadna okolnost zatekla kod kuće. A poslednjih meseci je retko napuštao svoj mali stan. Osim sredom u podne, kada je posećivao lekara opšte prakse. Sedeo bi u čekaonici sa skupljenom šakom koju je držao na srcu dok je čekao da ga medicinska sestra prozove. Kada bi nakon višesatnog čekanja došao njegov red, ušao bi u ordinaciju i zadovoljno konstatovao kako je osetio ekstrasistolu „sa svojih pet prstiju” bolje nego što bi to holter učinio. Proklete mašine ne mogu poznavati bolje njegovo srce od njega samog.

Doktor ga je tokom poslednje od pomenutih epizoda uputio kod psihijatra. I to odmah narednog dana, dakle u četvrtak. Ta činjenica ne bi predstavljala nikakav problem da četvrtak nije dolazio posle srede. Jer samo je sreda dan predviđen za posete medicinskim ustanovama.

Litre čaja od matičnjaka nisu bile dovoljne da smire uznemirenu dušu Dimitrija Pavlovića. Lekar, i to četvrtkom! Nije mogao tako lako da se pomiri s tom iznenadnom obavezom. Mogao je da ne ode. Međutim, to je bilo previše rizično.

To kobno jutro jedva je naćeo prženice koje je ispekao prethodnu noć i zaputio se ka doktoru. Psi će morati da prošeta komšija, o jutranjoj gimnastici nije bilo ni reči, a na kafu takođe nije pomišljao, zbog pogubnog dejstva kofeina na njegove srčane zavrzlame.

Višegradska ulica je kao za baksuz bila raskopana. Nije bio siguran gde bi trebalo da skrene, a uzbrdica nije nimalo pomagala da se tahikardija umiri. Zastao je na trenutak kako bi pokušao da dođe do daha.

Tokom svakog svog nervnog rastrojstva nailazio bi na uzbrdice. Ta zakonitost, koliko god se činila neprijatnom, zapravo mu je prijala. Dobro je da je bilo barem neke zakonitosti tog dana.

„Izvinite, gospodine, ispalo Vam je nešto”, obratila mu se iznenada jedna žena. Rukom je pokazala na papir koji je ležao na podu. To je bila ona prva stranica knjige o ribolovu na kojoj je bila napisana prokleta posveta kolega iz pošte. Zgužvao ju je i bacio u prvi kontejner na koji je naišao.

„Ovo nije dobar znak, Dimitrije Pavloviću”, mislio je. Utom mu je prišla još jedna oniža žena koja je nosila u rukama kese sa starim novinama. Zamolila ga je „za neki dinar”, kako bi mu predskazala budućnost. Odmahnuo je rukom i nastavio dalje. „Sad je našla da mi predviđa, kada ni ja sam ne mogu da predvidim”, mislio je, a iz daleka se čuo ženski glas: „Crkao dabogda, đubre matoro!”

„Ovo zasigurno nije dobar znak, Dimitrije Pavloviću”, mislio je u sebi. Kada je napokon stigao u bolnicu, predao je medicinskoj sestri uput i zdravstvenu knjižicu.

Uobičajeno je stavio ruku na srce i započeo sa brojanjem otkucaja.

I kad je došao do osamdesetog, bez ijedne zabeležene ekstrasistole, ugledao je čoveka u zelenoj uniformi kako trči u njegovom pravcu.

„Našao sam ga, dođi!”, uzvikivao je. Iza njega se pojavio još jedan oniži mladić u sličnoj uniformi. Trčali su mu u susret.

„A mislio si da ćeš nam pobeći”, obratili su mu se.

„O čemu se ovde radi?”, pitao ih je, jedva dišući.

„Opet glumi zbunjenost”, rekao je oniži tip u zelenoj uniformi. „Polazi sa nama i nemoj mnogo da bulazniš!”

Dimitriju je srce počelo mahnito da lupa i ubrzo je pao u nesvest. Kada je opet otvorio oči, iznad sebe je video čoveka u beloj uniformi kako ga posmatra.

„Gde sam ja?”, pitao je uplašeno.

„U bolnici, gospodine Pavloviću. Izvinite, molim Vas, ukoliko su Vas naši tehničari uplašili, pomešali su Vas sa nekim drugim pacijentom.”

„Nema nikakvih problema doktore. Nego, šta mislite da mi ipak odložimo ovaj pregled za sledeću sredu?”

Ljubica Kubura, Beograd

RIJEČ PO RIJEČ

NA MOLBU KOJU sam poslala upravi zatvora potvrdno su odgovorili. Pristala sam da razgovor bude pod nadzorom (na čemu su oni insistirali). Ognjen je sjeo prekoputa mene, onako kako to obično biva u ovakvim okolnostima. Između nas je bilo staklo. Izgledao je mladoliko. Ljudi svijetle puti i kose sporije stare, ili su im znaci starosti manje vidljivi. Kao da nismo bili isto godište.

– Prepoznao sam te, Ivana! – rekao je čim je sjeo.
– Prošlo je mnogo vremena otkako smo dijelili isti komšiluk. Ali sjećanje me, kao što vidiš, odlično služi. Mada bih volio da zaboravim ko sam. Ovdje imam mnogo vremena, i neprestano se sjećam... Nisam zaboravio da si me uvijek nudila slatkišima. Odbijao sam jer me je bilo stid da ih uzmem. Moja majka je uvijek teško i mnogo radila, a nedovoljno zarađivala. Ali ja sam se uprkos tome pravio da imam svega dovoljno. Školu sam volio, mada možda nije tako izgledalo, ali... Ovdje imaju veliku biblioteku, sad čitam ono što sam propustio. Ti si sigurno mnogo knjiga pročitala? Uvijek si bila dobar đak.

– Radim kao novinar. A ti? Mislim, šta je bilo prije ovoga?!

– Čim sam završio osmogodišnju školu, odmah sam počeo da radim. Ubrzo potom, upoznao sam

Sanelu. A zatim je stiglo i dijete. Bila je to fatalna ljubav, koliko je fatalna vidiš po tome gdje sam. Mislio sam da je Denis moje dijete. Volim ga, ali laž nikad nisam volio. Laž je Sanelina, Denis je moj! Nisam ga vidio više od sedam godina. Ako ikad izađem, on me neće ni poznavati. Vidiš, istorija se ponavlja, i moj sin, kao i ja, živi bez oca, ali moj otac nije bio ubica, bar koliko ja znam, mada o njemu ne znam skoro ništa. Možda ni Denisov pravi otac nije, pa će se tako tješiti. Ko zna šta će biti! Ubica, Ivana, kako to odvratno zvuči, zar ne?

– Pusti to, kaži mi kako se to desilo?

– Nisam htio, bilo je iz nehata, ali! Te kobne noći poslije posla svratili smo u kafanu. Kada bih mogao nešto promijeniti u svom životu, promijenio bih tu odluku. Rekao bih: ne, ne mogu pivo, idem kući! Ovo sam rekao i sudiji, ali to ne mijenja ništa. U kafani je počelo bezazleno, pivo po pivo, riječ po riječ. Ti znaš da ja nisam od mnogo riječi. I te noći je bilo tako. Otkako se Denis rodio, podbadali su me pitajući na koga je tako tamnopus. Uvijek sam uspijevao da ostanem miran, barem u onom vidljivom, spoljašnjem svjetlu. Ali te noći izgubio sam kontrolu nad sobom kao da je neko drugi zaurao mojim glasom. Vikao sam iz sve snage, posljednje čega se sjećam je da sam bacio flašu na Dražena. Poslije toga više ničega. Samo mrak. Nije bilo nikakve slike, nikad se nije vratila. Zvukova se jasno sjećam – sirene, jauka i glasova koji se miješaju. Bilo je zagušljivo, nisam mogao disati. Ostalo znaš, novinar si, pratila si situaciju. Optužen sam za ubistvo i osuđen na 20 godina zatvora. Sanela je samo jednom bila ovdje i tom prilikom mi je rekla: Nisam kurva, voljela sam te! Ja sam samo rekao – Ali lagala jesi!

Majka me obilazi često. Očuh je umro prošle godine. Ali majka ne tuguje zbog toga, kaže – naživio se. Ne žali ni zbog mog boravka ovdje, kaže mi: Sine, ti si živ, Draženova majka njega nikad više neće vidjeti. Jedino zbog čega žali, kako kaže, jeste što mi nije posvetila dovoljno vremena, što je uvijek radila i bila odsutna. Osjetio sam da krivi sebe. Morala si, majko – rekao sam joj, a ona meni – samo se umrijeti mora.

...

Ognjen je u školu dolazio u pohabanoj odjeći, nerijetko dva broja većoj. Ponekad smo se zajedno vraćali kući. Nije bio razgovorljiv. Ja bih uglavnom brbljala, a on se samo smješкао. Pred njegovom kućom bismo zastali i onda bih ja rekla: zdravo, vidimo se sutra. On bi samo stidljivo klimao glavom i otišao. Na pitanje zašto mu majka nikad ne dolazi na roditeljske sastanke nastavnicima je kratko odgovarao – radi. Nije objašnjavao. Nisu ni tražili objašnjenje. Možda su pretpostavljali ili su mislili da znaju. Oca nisu mogli pozvati jer je u dnevničkoj rubrici predviđenoj za ime oca stajala crta. Prazne rubrike u dnevniku i biografiji u kojima umjesto istine stoji samo crta može da dopisuje i domaštava ko kako hoće. U zavisnosti od mašte i perspektive, Ognjen K. je i dobar i loš čovjek, ali jedno je sigurno, nije volio laž.

Vijest o njegovoj smrti zatekla me je začuđenu, onako kako je njegovo ukočeno tijelo zateklo zatvorskog čuvara nekoliko mjeseci nakon našeg razgovora. Umjesto suza, obrisala sam crtu i praznom mjestu u njegovoj biografiji poklonila ovu istinitu priču.

Sanja Radulović, Doboj

VODOOTPORNA MASKARA

JOŠ NA POČETKU školske godine prvog razreda Nikola se nameračio na mene. Povlačenje moje duge, uredno počesljanje kose, skrivanje pernice i torbe, smišljanje nadimaka... Moj kolega iz klupe bio je pravi, mali, nepodnošljivi provokator. Jednog dana, odlučila sam se potužiti tati. Sjećam se kako smo se u našoj maslinastozelenoj Zastavi 128 vozili prema školi. Kao i obično, sjedila sam odostraga i gurala glavu između dva prednja sjedala, pokušavajući vidjeti sve što se tijekom vožnje događa.

– Tata, Nikola me stalno zeza. Ne da mi se više ići u školu zbog njega.

– Nikola? Onaj koji sjedi s tobom?

– Da.

– Pa, jesi li rekla učiteljici?

– Ma rekla sam, ali on ne prestaje!

– Nema veze, popričat ću ja s njom – zaključio je tata ozbiljno.

Razgovarajući, nisam ni bila svjesna da smo već parkirali ispred škole i da je vrijeme da izađem. Pogledala sam ga u retrovizor i izašla bez pozdrava. Zastala sam pred ulazom u školu, okrenula se i nevoljko mu mahnula. Nakon nastave, radosno sam izašla na školsko dvorište i neugodno se iznenadila kad sam vidjela da tate nema na uobičajenom mjestu. Tražeći ga pogle-

dom, u jednom trenutku sam ga ugledala kako naganja Nikolu. Bila sam zbunjena, čak i malo posramljena pred prijateljima iz razreda. Ali osjetila sam i radost jer sam znala da nakon bliskog susreta s mojim tatom, Nikoli više nikad neće pasti na pamet zezati me. Osjetila sam sigurnost. Nikad nisam saznala što je točno tata rekao Nikoli, ali nakon tog susreta, više me nije gnjavio.

Sjeli smo u auto i krenuli kući. Opet sam gurnula glavu između sjedala i u trenutku u retrovizoru uhvatila tatin pogled. Gledao me ravno u oči:

– Sada sam bio tu, a možda me sljedeći put ne bude. Moraš se znati sama obraniti.

– Zašto te ne bi bilo? – upitala sam začuđeno.

– Mogu možda nekud otići – odvratio je. – Na put, recimo. Bitno je da se moraš znati sama snaći.

Nakon zadnje rečenice, vratio je pogled na cestu i time je razgovor bio završen. Sjećam se da sam odjednom osjetila tugu. Pogledala sam nazad u retrovizor i vidjela kako se moje velike smeđe oči pune suzama. Tiho i bez glasa, suze su mi padale niz obraze. Ni danas ne znam što me više zaboljelo, pomisao da bi tata mogao nekud otići i ostaviti me ili da se ne želi zauzeti za mene. Tog dana više nisam bila raspoložena za razgovor. Zatvorila sam se u sobu i zamišljeno gledala kišne kapi kako se kotrljaju niz prozor.

Neki dan sam isto tako gledala kroz prozor. Crni oblaci prekrili su nebo. Zaokupljena mislima, čekala sam kišu, kada me trgnula zvonjava telefona.

– Ej, mama. Što to pričaš? Pa šta sad još i bubrez-i?! Znala sam! Govorim vam cijeli život da su to prejaki ljekovi i evo sad! Da, da... naravno, daj mi sve datume da zapišem.

Prekinula sam razgovor i gledala u popis koji sam upravo sastavila.

srijeda

08h – holter

11h – nefrolog

četvrtak

10h – internist

12h – fizijatar

Ovo je za mene već bila rutina jer s njim obilazim bolnicu još od tinejdžerskih dana. Mama je uglavnom bila zauzeta poslom. Ali s obzirom na to da je ona veliki paničar, ovako je bolje. Netko mora biti jak. Svaki put prije nego s tatom odem kod doktora, na izlazu iz kuće duboko udahnem. To je moj ritual kojim zamrzavam emocije kako bih mogla odraditi sve što je potrebno kako bi mu bilo lakše proći kroz još jedan pregled. Svakim novim receptom i svakom novom uputnicom, u pogledu mu čitam pitanje: Hoću li ozdraviti i koliko ću još ovako?

Unatoč mom ritualu, nakon ulaska u bolnicu, svakim novim korakom osjetim slabost. Odjednom, kao da opet sjedim u Zastavi 128 i gledam u retrovizor kako mi se velike smeđe oči pune suzama. I uvijek isto. Kada tatu dopratim do vrata gdje čeka da ga prozovu, slažem da moram malo na zrak. Probijam se kroz ljude prema izlazu, pa naglo skrenem u toalet i tamo se isplačem. Pazim da me ne bi netko čuo, jer netko mora biti jak. Potom izađem i pogledam se u ogledalo. Na brzinu se obrišem i dovedem u red. Opet duboko udahnem i vratim se u čekaonicu. Približim se tati, uhvatim ga za ruku i kažem:

– Tu sam.

A usput pomislim: „Uvijek ću biti.”

On me pogleda i upita:

– Šta si tako crna ispod očiju? Ajde, obriši se – i pruža mi maramice.

Naučila sam se braniti sama. Godinama to činim... uglavnom uspješno. Uvjerila sam se da je to onaj isti ugodni osjećaj kojeg sam nekad davno osjetila na školskom dvorištu. Ali nikad se nisam znala obraniti od slabosti na njega. Jedino njega nisam uvjerala da sam ja jaka, a on je jedini kojeg sam u to željela uvjeriti. Kada bih barem pronašla maskaru koja bi bila vodootporna i na moje suze namijenjene njemu.

Mirela Ilić, Rijeka

SAN O AUTOMOBILU

ŽIVOT ME NATJERAO da kupim automobil. Ja nemam pojma o autima. Moj amidža je auto-mehaničar. Već nekoliko decenija bavi se tim poslom. Nas dvojica ne razgovaramo mnogo, a kada razgovaramo, onda pričamo o autima.

– Ovaj je dobar – kažem ja.

– Ne valja, klipovi u motoru rade bez sinhronizacije sa dotokom goriva, karburator štekće, ma japanska govna – veli on.

– Ali izgleda super, moderan je, pogledaj mu svjetla – nastavljam ja neumoljivo.

– Iz vana mrga, unutra hrđa – izgovorio bi poslovicu koja nagovještava da je raspravi kraj i da je njegova zadnja.

Nije se čuditi ni današnjim klincima. Za njih je vestern već odavno mrtav; još odonda kada su konji pretvoreni u konjske snage i to je, ali zaista, jedino važno. Već čujemo:

– Želim biti Šumaher.

– Koliko na sat piči tvoj auto?

– Kad porastem, želim kupiti moćan auto.

Čini mi se da su njihovi životi već rođenjem ograničeni čeličnim karoserijama i mirisom benzina. Šta se desilo? Automobilska revolucija? Ford, mercedes, audi, kadilak, ferari... to je slika današnjeg svijeta. Pre-

poznamo je u ovim simbolima. Čudim se, stoga, predviđanjima svjetskih analitičara o budućnosti svijeta, planete: doći će do nuklearnog rata, sukob civilizacija, pederi će preuzeti vlast, bacit će virus side... gluposti. Zar nije već sasvim jasno da će se svijet podijeliti prema broju konjskih snaga? U budućim ratovima (a bit će ih sigurno), neće se više prolijevati krv, nego nafta, ako to može da nam bude neka utjeha. Stoga se ne plašite koje ste boje kože, ideološkog ili vjerskog ubjeđenja, nego brzo pogledajte u vaše saobraćajne dozvole jer će život i smrt zavisiti od odgovora na pitanje benzin ili dizel.

Ima već dva mjeseca kako razmišljam o njemu. O autu, naravno. Kada sam odlučio da ga kupim, ne sjećam se da sam u životu potrošio i petnaestak minuta dumanja o automobilima. A onda je počeo da me proganja. U snovima, na javi. Nisam mogao da jedem niti da spavam dok ne čujem zvuk auta i ne osjetim miris goriva. Otišao bih do auto-ceste i posmatrao automobile. Slušao bih kako rondaju, gledao kako plove kroz vazduh, kroz vrijeme, nezaustavljivo, i gube se na horizontu. Neki su bili sasvim očuvani, neki pravi krševi, klasici i najnoviji modeli. Kada sklopim oči, razlikovao bih ih po zvuku motora. Zamišljao sam koji je najbolji za mene i uživao u tome. Potpuno sam se predao auto-filiji. Dovraga, rekao sam u neko doba. Zar je zaista moguće da sam postao takav? Uhvatio sam sebe kako čitava dva mjeseca nisam razmišljao o djevojci niti sam sa kojom razmijenio riječ ili dvije. Automobil mi je totalno pomutio mozak. Tamo gdje je bila žena – sada je automobil. Razmišljao sam. Pakleno sam razmišljao. Mogu li sada išta da promijenim; još nije kasno; još se nisam navukao na to. Ali danas je četvrtak, trideset i prvi dan oktobra. U novembru kupujem auto. Takva je odluka pala.

Hoću li joj biti isti ili će me posmatrati drugačijim očima? Ona. Larisa. Moja djevojka. Studira, evo treća godina. Ona nema pojma o mojim planovima. Želim da je iznenadim. Kupim auto pa po nju. Već vidim izraz iznenađenja na njenom licu. Kažu da se cure lože na aute. Moguće je. Ali za Larisu ne znam. Zajedno smo već godinu dana, a ja nisam siguran šta ona voli. Nisam siguran da li i mene voli. OK, ako me voli, sada će me voljeti još više, a ako ne... Ja ne želim da me voli zbog bilo čega drugog osim zbog mene samog. Ako primijetim bilo šta sumnjivo u njenom ponašanju, reći ću joj otvoreno: ili ja ili automobil!

Prošao je četvrtak, trideset i prvi dan oktobra. Pogađate. Kupio sam ga. Auto. Da, i sada idem po Larisu. Vraća se sa fakulteta. Već vidim iznenađenje na njenom licu, osmijeh i ogromnu količinu radosti, zbog mene najviše i bonus za auto. Volim ispasti frajer u njenim očima. Eno je, čeka me (vidim kroz šoferšajbnu) promrzla od studa. Uskače u auto. Tren se gledamo, a onda joj otkrivam iznenađenje. Ona vrišti od sreće. Grli me i ljubi više no obično (stvari su loše krenule). Počinje da zagleda unutrašnjost automobila do u svaki detalj. Ni primijetila nije moju novu frizuru. Malko mi je neugodno, muka mi je. Uključujem radio da popravim atmosferu (još ima nade). Iz zvučnika trešti pjesma ZZ Top-a *She loves my automobile* (miriše na katastrofu). Ja sam na rubu očaja; steže me u grlu. Očekujem od nje da nešto kaže i razuvjeri me zle slutnje. Nešto nježno, ljubavno...

– Benzin ili dizel? – bile su njene posljednje riječi prije no što sam je ostavio na pločniku i odrolao svojim automobilom u noć.

Adnan Šehić, Doboj

НЕПОЗНАТИ

НИСМО ГА ПОЗНАВАЛИ.

Вјероватно ни он то није желио. А да будем искрен, ни нама није било до њега. Тако буљав, бубуљичав, бунован, неспретан, сметен. Знали смо само да стално буљи у празнину, и кад год хода, да пада, стално пада. Нико није био сигуран да ли има дијагнозу. Није дјеловао као ометен у развоју. Више, као да му је развој одузет. Релативно нормално је говорио, релативно нормално се понашао, релативно нормално је размишљао. Али опет, ништа нормално није радио.

Виђали смо га некад испрепаданог у цркви. Није се крстио, нити се исповиједао, нити причешћивао, нити цјеливао иконе. Само је са страхом зурио у лик малог Христа у Богородичином наручју изнад олтара, те би након неког времена изbezумљено побјегао напоље.

Али ми га нисмо познавали. Нисмо га ни примјећивали. Све што сада пишем, накупило се накнадно. Као ниједи филм којем је касније снимљен глас. Он је био безгласни Чарли Чаплин. Оно што смо знали, што смо чули, што смо видјели, све је то дошло када је филм већ завршен.

Умро је. Зато ово и пишем. Ја сам га открио. То је била година поплава. Иако ми нисмо били оштеће-

ни, наша зграда је организовала прикупљање новца у добротворне сврхе. Узео сам на себе дужност да обавијестим о акцији оне станаре који се нису ода-звали. То је била махом она најчуднија сорта људи, увијек мимо свијета. И да нису били искрени, свако нормалан је желио да учествује у акцији, макар да докаже своју нормалност. Овима, равно море до кољена. Један од њих је, наравно, био и он.

Почео сам од њега. Живјели смо врата до врата. Кад год бисмо се срели, само би пролетео, као да не жели да се поздрави. Прилазећи његовом стану, схватио сам да га већ неко вријеме нисам видио. Покуцао сам. Није било одговора. Позво-нио. Ништа. Довикнуо сам његово име. Узалуд.

Који ме је ђаво тјерао, не знам, али повукао сам кваку. Врата су се отворила. Који ми би враг да уђем, не знам, али ушао сам. Све су ролетне били спуштене и свјетла угашена. Мрак тог стана ме је прогутао. Позвао сам га по имену. Одговор је био само мук. И даље не могу да објасним зашто сам морао да прођем кроз тај стан. Као да сам осјећао присуство неке страшне тајне која чека да је откријем. Волио бих да нисам био у праву.

Стан у који сам ушао био је поприлично огољен. Само најпотребнији намјештај и техни-ка. Веома минималистички живот. Ишао сам од собе до собе и из сваке бих тјерао таму. Потом сам дошао до посљедње, за коју сам био сигуран да је спаваћа. Још једном сам га позвао по имену. Учини ми се да нешто чујем са друге стране врата. Отворио сам их. Мрак ме је посматрао. Упалио сам свјетло.

Огромно чудовиште избезумљено је гледало у мене. Клечало је погнуто у неприродном положају.

У рукама је држало тијело одраслог човјека. Нисам могао да разазнам да ли је мушко или женско, јер су од њега остали само доњи екстремитети, мени окренути задњицом, док је половина трупа висила из монструмових разјапљених чељусти, пуних мяса, крви и мрака. Гледао ме је изненађено, као да се он више плаши мене, као да га је страх и срамота што сам га затекао у том гнусном тренутку.

Била је то Гојина слика „Сатурн прожди-ре једно од своје дјеце”. Страх ме је прелио када сам је видио. Страх који није прошао ни када сам превалио првобитни утисак да гледам прави канибализам. Онда сам окренуо главу улијево, и осјетио прави ужас.

На кревету испред мене лежао је он. Лијева рука му је у грчу држала отворену биљежницу, док је десна стезала оловку. Уста су му била разјапљена. Зурио је у нешто непознато. Не знам да ли сам икада видио већи ужас у људским очима.

Поново сам му изговорио име, иако сам знао да је мртав. Пришао сам. Опрезно сам посегнуо ка биљежници. Кад сам је дирнуо, свјетло је затреперило и као да се мртвачева рука још више згрчила. Али извадити биљежницу из његовог стиска било је необично лако. Прочитао сам посљедње што је написао.

Колико још живота док се не засите твоја страшна уста, жедна крви наше и гладна тијела наших, Боже?

И тада схватих да мртвачеве очи са страхом зуре у људождера на слици и да му он узвраћа поглед. И није се могло процијенити ко се кога више плаши, човјек чудовишта или чудовиште човјека.

Вратио сам биљежницу у мртву руку из које сам је узео и брже-боље напустио тај стан, осјећајући да се нешто страшно догодило, надамак мога дома и надамак мога живота.

Не, заиста га нисмо познавали.

Федор Марјановић, Бањалука

KRAH ČETVORTE INTERNACIONALE

KRENEM U TRGOVINU, kad iz obližnje kafane pred mene iskoči lokalni diler. Prepadoh se, jer sam pomislio da sam mu možda ostao štogod dužan i zaboravio, kad ti on meni, pripito-prijateljskim glasom reče:

„Ti, škrabalo, ti imaš puno knjiga, jelde? Je l' imaš Proudhonovu Filozofiju bijede?”

Šablonski pisac ostao bi sigurno zatečen ovim neočekivanim pitanjem, ali ja sam ga prihvatio kao da me pitao imam li rizlu ili upaljač. Nije tu riječ o hladnokrvnosti, a ni o tome da sam već bio presvučen na bong, više je to bila naviknuta reakcija dugogodišnjeg knjižničara na sučeljavanja s bizarnim zahtjevima.

„Nemam”, rekoh, „al' mogu potražiti u gradskoj knjižnici.”

Stajali smo ispred osvijetljenog ulaza u supermarket. Kišica je propadivala i bilo je hladno, narod je užurbano prolazio mimo nas i nestajao kroz klizna vrata u unutrašnjost marketa. Riskirao sam glas dobrog stanovnika naše kasabe zadržavajući se pogrbljen i s kapuljačom preko glave s najsumnjivijim likom kojeg jedan gradić može imati, ali znatiželja je bila jača od predostrožnosti pa sam ga upitao:

„A šta će ti to?”

Kaže: „Ove godine je dvjesta godina od Marxovog rođenja, pa sam htio pročitati njegovu Bijedu filozofije. Al' nekako mi nema smisla čitati kritiku nečega, a ne znam o čemu se radi.”

„Logično”, odgovorio sam i odlučio završiti razgovor, a propitivanja o motivima njegovih želja ostaviti za kasnije, ako mi uopće bude stalo do toga. „Ništa”, rekoh opet ja, jer on je samo tako stajao i gledao u mene, očekujući valjda da ja poentiram razgovor, „ako bude u Gradskoj knjižnici, javit ću ti pa se ti dođi učlaniti.”

„A je l' ne moreš ti to?”

Nastala je kratka pauza, pa je nastavio preciznije što „to”, iako sam shvatio da misli na upisivanje u knjižnicu.

„Učlaniti me.”

„Pa mogu, al' ti moraš doći tamo, potpisati da si...”

Prekinuo me: „Ništa ja ne potpisujem!”

Opet je nastala tišina. Gledao sam ga pokušavajući ocijeniti situaciju. Pat ili mat? Ili Pat i Mat, A je to? Stajao sam tako razmišljajući o tom čehoslovačkom crtanom filmu kad je on produljio razgovor:

„Kol'ko je članarina?”

„Deset maraka odrasli, pet...”

„Šta?! Mjesečno?!”

„Ma jok. Godišnje.”

Blago je zaškiljio i počeo brzo micati usnama, kao da broji živo u beli. Odjednom prestade i naglo upita:

„Kol'ko ja mogu knjiga pročitati u tih godinu dana?”

„Pa možeš koliko hoćeš. Izdajemo najviše tri knjige odjednom, svaku možeš zadržati...”

„Ma ne pitam te to, ne pravi se glup! Kol'ko knjiga mogu pročitati u godinu dana? Kol'ko knjiga godišnje?”

Osjećao sam se glup, jer nisam razumio pitanje. Na sreću, mozak se brzo uskladio s njegovim valnim duljinama i preformulirao to u: Markane, on te pita koliko je, u skladu s njegovim kognitivnim sposobnostima i slobodnim vremenom, fizički moguće knjiga pročitati u jednoj godini.

Odgovorio sam: „Ja pročitam pedesetak godišnje.”

Po prvi puta me nije stigao prekinuti u rečenici iako je odgovorio još dok su zadnji zvuci napuštali moj jezik, koji je kucnuo kroz zube: „Znači, ja mogu sto! Ne isplati mi se to za deset maraka.”

Okrenuo se i vratio u kafanu.

Sarhoš Markan, BiH

ИЗМАГЛИЦА

БИО САМ ПРЕПЛАВЉЕН мирисом који се кроз прозор наше трошне куће искрадао у виду измаглице. Добронамјерне измаглице, чинило се, јер је грлила уморну кућу, не дозвољавајући темељима да сами носе терет њених зидова. По том мирису сам знао, не гледајући у календар, да је сутра наша слава. Свети Јован био је једини повод због кога би се спремали ти мирисни колачи. У том периоду послије Другог свјетског рата, бијело брашно било је неки вид луксуза, а шећер – сами драгуљ. Елем, тај мирис био је обавјештење да су шапице спремне за сутра. Иако би се сваком дјечаку мојих година учинило да је тај мирис позив, дан прије славе тај мирис био је упозорење – не смију се кусати дан раније!

Ђедо Ристо био је негдје, како је он волио да каже, у „чаршији” (сасвим одговарајући назив за тадашњи центар нашег градића). То да Ристо није ту осјећао сам неким другим чулима – ништа у близини није подрхтавало због његовог баритона (отуд и надимак Галама). Осјећајући неодољиву жељу да пробамо те шапице, Гојко и ја ушли смо у кућу и неопажено прошли поред баке Марије, не зато што смо тако хтјели, већ зато што смо били хипнотисани мирисом.

Ушавши у ту хладнију собу гдје се чувају колачи, за нама уђе бака: „Колачи се не смију дирати, погледајте Светог Јована како вас посматра и пријети прстом!”

Заиста, на источном зиду стајала је икона Светог Јована у зеленој одори са покретом благосиљања, који је за нас дјецу тада највише личио на покрет пријетње прстом. Изашли смо покуњени, што због неокушених колача, што због пријекора и баке, али и Светог Јована. Ко би сад чекао до сутра да проба те шапице, мислили смо, онако гладни од игре.

„Соколе, како ти је Јово?!”, проламало се улицом.

Иако је наше двориште било на самом крају улице, врло јасно смо схватили да се ђедо Ристо враћа из чаршије. Морам признати, никада ми није било јасно да једна старина има такав глас. Вјерујем да нисам био једини, али сам лакше прихватао ту могућност будући да је то био мој деда, а хероји увијек имају неке необјашњиве способности. Гојко и ја смо и даље сједили у близини куће, ваљда покушавајући да мирисом осјетимо ту симфонију сласти од топљења шапица у устима. Ристо с капије спази нас покуњене дјечаке.

„Шта је било, соколови моји? Да вас није ко грдио, не дђ Бог?”, изговарао је то Ристо крећући се полако ка нама, стискајући штап у руци.

„Није, ђедо, нико нас није дирао”, рекосмо. Олабави стисак штапа Ристо, али није био увјерен да је све у реду.

„Шта је било, говорите!?”

Сад је већ ово личило на Ристу који ће ријешити ма који проблем дјетета. Испричасмо му да

смо хтјели да пробамо шапице данас, али да нам бака рече да Свети Јован гледа са зида и пријети прстом.

„Ајде 'вамо, за мнома!”

Прође Ристо поред Марије са нама, правећи се да је не види, а она нас само љутито испрати погледом (никада ми није било јасно како жена са таквим љутитим погледом може да спреми било шта слатко). На Ристино питање гдје су шапице, истовремено му Гојко и ја показасмо на ванглу прекривену крпом.

Ристо окрену лице иконе ка зиду и у стилу диверзанта климну главом говорећи: „Ајде брзо сад док Свети Јован не гледа, узимај по једну и тутањ кроз прозор да вас бака не спази.”

Није било много времена да се ишчуђавамо и радујемо, већ поступисмо по наређењу.

Годинама касније, схватио сам какав је педагог, школован у народу, био Ристо. Једним поступком учинио је да не наруши ауторитет ни Јована Крститеља, ни баке Марије, а опет да удовољи нама, дјечи. Шапице су, наравно, биле укуса каквог сам и очекивао од велемајсторства моје баке – незаборавног. Мој деда Ристо био је човјек истог епитета.

Дејан Божић, Бијељина

MISTER FALAFEL

PET BLAGIH FALAFELA, tri ljuta, jedan čisti kruh s četiri kuglice. Možemo li to naručiti za sutra? Adresa je Vukovarska 284.

Potvrdim kao i uvijek, više ne moram pitati znači li 'falafel' cijeli sendvič i jesu li 'kuglice' falafel. Naglas pročitam Melissi poruku da odmah zapiše.

– Pa šta će im khoubiz bez povrća? Samo falafel, je li?

– Šta me uvijek pitaš isto? Dobit će kako su rekli. I stavi im opet jedan sendvič viška. I tabuleh.

Otac mi je govorio da treba biti ljubazan kad tržiš. Zato kod većih narudžbi uvijek ostavimo nešto gratis, da nas se sjete i za idući put i ne zamjere što ne dajemo račun. Dostavimo im hranu prije podne, na putu do džamije. Sjedimo u karavanu i čekamo da se spuste ispred zgrade. Sve redom visoke, staklene građevine, na njima veliki natpisi kompanija u kojima rade. Gledam ispred sebe, ali jasno vidim Melissu na sjedalu pored. Sva plaha u krilu drži tanku vrećicu s hranom, pa čak i vrećica izgleda kô da se stidi. Već je dvaput otvorila i zatvorila prozor. Još uvijek ne zna treba li se bojati ili širom otvoriti ruke da vide kakvi smo mi ljudi. Ponovno odvrne ručicu i prozor ostane napola zatvoren. Onda popravi maramu i namjesti osmijeh:

– Eno ih, idu.

– Šta oni, pa jedna je samo. Nina, šta nije?

– Šuti, Hassane, evo je.

Šuti, Hassane, pusti nas da pričamo. Ti samo sjedi.

Dolazim s roditeljima kod Melissine obitelji prositi njezinu ruku. Pozdravljamo se s njezinim roditeljima već na ulazu, šutim kako mi je majka rekla, ali isprsim se i pustim da govore moj torzo i uzdignuta brada. Ona nas čeka usred dnevne sobe, stisnutih zidova rumenih kô suton. Pognula je blago glavu pa me njen razdjeljak bez hidžaba i oblo tijelo u šarenim tkaninama podsjetite na babušku koju je moj otac umjesto novaca dobio od jednog ruskog putnika na tržnici. Donio ju je doma, čekao što će majka reći i kimnuo u znak slaganja kad je majka rekla da je lutka egzotična. Ali ne i Melissa. Ona miriše na dom i na cedar.

– Gospodo, pa ne mislite valjda da je ovo lažan novac – visok glas dozove me natrag. Melissi je još uvijek u krilu vrećica s falafelima, a ruke je ispružila prema svjetlu koje prolazi kroz novčanicu u njima.

– Ma dajte, pa ne bumo valjda u zatvor zbog gableca. – Nasmije se opet visoko i primijetim da Melissa traži ručicu prozora. Ispružim se brzo preko nje, vratim Nini ostatak novca i dam joj vrećicu.

Na drugu adresu prema Kvaternikovom trgu nosimo i kuglice i kruh i namaze i male baklave u ružinom ulju za desert. Javili su da imaju domjenak pa su htjeli *nešto drugačije*. Na njihovoj recepciji dočeka me žena sa slušalicom u uhu i malim mikrofonom ispred zuba. Košulja joj je pri vrhu raskopčana, pa se neprijatno nazire ono što je ispod. Umjetno uvija prstima dok mi se obraća.

– Narudžba libanonske hrane za koga?!

– Ma, naručili su...

– Tko, gospodine, tko je naručio?!

– Ne mogu se sjetiti imena... to moja žena zapisuje...

– Za ko-ga je na-rudž-ba? – slovka kao da ne razumijem jezik.

– Za domjenak.

– Domjenak! Domjenak ovdje ne radi – nasmiје samu sebe, smijeh joj je neiskren. – Čekajte da nazovem... *tip-tip-tip*... Ana, ti si naručila libanonsku za danas?

Nije ona jer se negdje niže niz hodnik protegne „Mister Falafel čeka u prizemlju. Tko je naručio?”

Mister, falafel? Tople oči dječaka ponude me sa štanda na tržnici na koju sam i sâm kao dječak dolazio s ocem. Mister? Okrenem glavu i produljim korak. Beirut se promijenio, ne ja. Sad ga prvi put vidim otkad smo se s njime pozdravili, više nije onaj isti. Nema više majke u njemu, nitko me ne prepoznaje, djeca govore jezik turista.

– Mister, falafel?

– Praviš li ga ti? – vratio sam se. Želim da me dječak doživi kao svog.

– Ne ja, majka. Otac i ja tržimo.

– Pravila ga je i moja majka.

– Želite li jedan, mister?

– Želim – više nije isti...

– Evo, mister! Falafel wrap – doda mi hranu, a kad nam se prsti približe, koža nam je iste boje.

Utom iz sendviča ispadne jedna 'kuglica' pa je nas dvojica ispratimo pogledom. Zaustavi se ravno ispred čovjeka u dishdashi, dječakova oca. Mrko ga pogleda i izgrdi jer nije dobro zamotao 'wrap'. Sirijci su.

– I am very sorry, mister, I give you more – Odgurne dječaka i zauzme njegovo mjesto iza štanda s falafelima.

– It's ok, no more – kimnem dječaku.

– *Mister Falafel!* U svakoj poruci potpišem im se svojim imenom. Ali i nakon jedanaest godina u Zagrebu, i dalje sam im egzotičan kao ruska babuška.

– Šta pričaš ti, Hassane? – Melissa već drži novu vrećicu u krilu. Zahvalim Alahu što barem ona miriše na dom.

Tea Sertić, Zagreb

BESKONAČNO

MILAN JE BIO sanjar. Možda je upravo to bio najveći uzrok njegove trapavosti. Ljudi bi obično govorili za tog četrdesetogodišnjaka da nikad ne zna kud je pošao niti gdje je stigao.

Volio je ljeto, vrućine, ali ne zbog mogućnosti da se rashladi u zagrljaju hladne Une. Naprotiv, nije je volio. Čak bi često na pitanje odakle je znao da promrmlja nešto što ne bi odmah izazvalo asocijaciju na Unu, jednu i jedinu krajišku ljepoticu.

Ljeto je volio zbog tišine u biblioteci. Rijetki poznanici koji bi unaprijed iščitavali lektiru za narednu školsku godinu, nevoljni i razdražljivi radnici biblioteke i on.

Uzimao bi jednu zadanu lektiru i jednu po svom odabiru i brzim koracima bježao sa vrelog asfalta u svoju sobu. Negdje oko podneva već bi čuo vršnjake kako larmajući i uz vrisku odlaze put neke od plaža. Nakon toga koraci druge smjene fabričkih radnika, koja je žurila da odmijeni umorne iz one prve, koji će nedugo zatim brzim koracima nastojati dohvatiti se hlada. I tada bi nastupio mir, sve do povratka umornih kupaca sa plaže.

Tih nekoliko sati mira i tišine Milan je koristio da bi tražio sreću za male ljude, nerijetko se razočarajući u njihove tužne sudbine na kraju djela. Nije odustajao. Tražio je bilo šta lijepo. Svrhu postojanja, onu mrvu,

gram osmijeha na kraju sumorna dana. Zalud se nada-jući da će izjednačiti dvadeset i jedan gram duše na tasovima sa surovošću naplavina života, smeća otpa-da koje je trajno preplavilo ono malo duše u borbi za golom egzistencijom.

Život je svakodnevno priređivao borbe s vjetre-njačama. Za goli opstanak. Jeftina rješenja...

„Dvadeset sedam konvertibilnih maraka”, prenu ga glas prodavačice supermarketa, uniformisane i bli-jedog pogleda.

Platio je račun i u plastične vrećice trpao iza-brane proizvode. Paradajz, krastavci, hljeb, mlijeko, pavlaka...

Ručak je bio na stolu, čekala se salata. Gledao je suprugu kako vješto prebira po paradajzu i krastav-cima, čineći od njih primamljiv prilog jelu. Sjetio se bašte svoje majke i dileme koji paradajz da ubere. Da li da ubere sitniji paradajz ili krupniji? Blago zarume-njeni ili bordo, prezreli? Isto i sa krastavcima. Pogled mu pade na preostali paradajz i krastavce, pavla-ku, plastičnu vrećicu. Nije bilo potrebe da razmišlja danas. Paradajz je kao iz slikovnice. Isti. U skladu sa slikom na plastičnoj vrećici. Kao i krastavci.

Nije bilo potrebe da se danas premišlja, sve je isto. I ukusi su isti. Nema ih. Počesto bi pomislio da se ne bi mnogo razlikovali od ukusa plastične vrećice da je kojim slučajem jestiva.

Milan blago zažmiri i pred očima mu minu slika papirnih škanicli i paradajza kako se kotrlja u njih iz velike metalne vage sa pijace. Miris mu prostruji kroz nozdrve te se blago trže. Nije bilo potrebe da sanja. Plastika je bila poslužena.

Sljedećeg dana, poslom se zaputi na teren u selo pred Une. U susret njemu prilazio je mještanin s

kojim se pozdravljao, a da nikad nisu razmijenili ni riječ. Nosio je plastičnu vrećicu, uljudno kimnuvši glavom u znak pozdrava te nastavi svojom putanjom. Primijeti istu onakvu vrećicu kakvu je juče dobio na kasi supermarketa. Učini mu se da negdje začu piskanje poput glasanja sasvim male štenadi.

„Biće da se negdje kakva keruša oštenila pored puta”, pomisli i poče da osluškuje. Ništa se nije dešavalo.

„Možda mi se i učinilo”, nastavi se dalje kretati prašnjavim putem prema selu.

Prema njemu se kretao neki pas. Mješanac neodređene boje. Bio je nizak. Izbliza primijeti da je to keruša. Učini mu se da ga pogleda kao da hoće nešto pitati, ali zatim nastavi kretanje.

„Biće da su joj mladi negdje u blizini”, tumačio je i povezivao nedavni zvuk koji je registrovao.

U selu je brzo obavio posao i vraćao se prema automobilu. U susret mu je prilazio isti onaj čovjek kojeg je sreo kada je dolazio u selo. Iza njega, na udaljenosti od desetak metara, oborene glave je koračala ona ista keruša.

Sve mu je bilo jasno.

„Koliko je to u ljudskim mjerama dana, mjeseci iznosio pseći život umorene štenadi u hladnim virovima Une. Surovo i hladno bačene u plastičnoj vrećici iz supermarketa sa slikom nasmijana lica iza rumenih plodova paradajza, krastavaca, mrkve...”

Želudac mu se zavrnuo. Poželio je da se vrati za poznanikom. Da ga pita.

„Šta?”, zapita se.

„Zar nije poput svih ostalih? Šta ga odvaja od kasirke u supermarketu, prodavačice koja važe voće i povrće u plastične vrećice? Proizvođača paradajza

koji ga prihranjuje iz plastične vrećice s mrtvačkom glavom i nasmijanom dječicom? Umije li krava da prepozna svoje mlijeko u pavlaci čija ambalaža je nekako završila u bali sijena pred njom?"

Jeftina rješenja, štenci. Apsurd, nerazgradiva vrećica i razgradivi štenci, još slijepi da vide svoju agoniju.

„Prozvan si”, prenu ga glas čovjeka koji ga taknu po ramenu.

Red pred ambasadom se pomaknu. Velika ambasada u staklu ga proguta. Proviziju za obećan posao „vani” nije zaboravio.

Nikad neće naučiti. To je profit, a on je sanjar. Trapav.

Zoran Plavšić, Novi Grad

DVADESET MINUTA

LETO JE VEĆ bilo na izmaku, a oblaci sve izraženiji kada sam se spremao da, posle produženog oklevanja, odem od kuće. Odluka je postala čvrsta poput granita kada su osećanja prema ruševinama dečачke nostalgije poprimila njegovu boju. Iz tog razloga, bez puno nepotrebnih preispitivanja i jeftinih sentimentata, odlučio sam da gradić svog detinjstva napustim tiho.

Želju za što neprimetnijim nestankom sprečavala je jedino neminovnost posete devedesetogodišnjem deki, koja je bila motivisana uvek prisutnim znakom pitanja, izraženim prozaičnom rečenicom: „Da li ćemo se ikada više uopšte i videti?”

Ceo svoj životni vek, deka je proveo na selu, udaljenom dvadeset minuta vožnje u odnosu na gradić koji sam napuštao. Tokom života, pred očima su mu se pojavljivali i promicali meštani kojih je danas ostalo tek nekoliko, pa je selo, kako su decenije prolazile, a dekine bore postajale sve dublje, bivalo sve praznije, te je on, u tom trenutku, bio njegov najstariji žitelj.

Da li zbog zemljoradničkog stoicizma, zbog kog je više vrednovao rad nego međuljudsku sentimentalnost, ili zbog nečeg drugog, ali prve reči koje je, pomalo ljutito, izgovorio nakon što sam mu saopštio da odlazim bile su: „Pa koga sad da nađem da mi

oreže lozu i iscepa drva?”, uz pogled kojim kao da je, iz praktičnih razloga, pokušao da razbije moju odluku na million sitnih delova.

Nakon toga, posmatrao sam ga kako u narednih pola sata, očiju odsutno usmerenih u stranu, uprkos mojim pokušajima da započnem neki značajan razgovor, jednako odsutno spominje neka, meni nepoznata, imena potencijalnih kandidata za banalnost navedenog posla, koji se, u rutinskoj jednoličnosti, ponavlja iz godine u godinu.

Dok mi je pogled lutao po dvorištu u kom smo sedeli, primetio sam prazno gnezdo iznad kapije i u jalovom pokušaju da promenim temu i utvrdim da li deka razume jeftinu simboliku, gotovo iz dosade, upitao: „Koliko vidim, deda, odoše laste?”

Posle kraćeg oklevanja, izazvanog nemogućnošću da se distancira od teme na koju je i dalje bio fokusiran, očigledno bez razumevanja pokušaja banalne metafore zbog koje sam se momentalno postideo, hladno je izgovorio: „Pa odoše, šta je tu čudno? Sad im je i vreme”, dok je granit u mojim grudima postao još tamniji, a odluka o odlasku jos čvršća.

Nekoliko minuta kasnije, ne bih li prekinuo neprijatnu tišinu, koja je bila toliko izražena da mi je zvučala kao zaglušujuća buka, upitao sam ga šta planira da uradi tokom nastupajuće zime – da je ponovo provede sam, ili da se, kao što je tokom dužeg vremena najavljivano, preseli kod svoje ćerke, u kuću iz koje sam odlazio.

Nakon što je rekao da mu se hronični problem sa kičmom u toj meri pogoršao da više nije u mogućnosti da samostalno brine o sebi, uz sudržanu ekspresiju je istakao da će morati da, prvi put posle osamdeset godina, promeni boravište. Dok je to izgovarao,

istovremeno se, iz zadnjeg dvorišta, probijao lavež njegovog dugogodišnjeg, jednako ostarelog, psa, koji kao da je želeo da upita: „A šta će biti sa mnom?”

Odgovor sam mogao da naslutim, ali sam pitanje ipak postavio – prvenstveno iz razloga neubedljive nade da bi mogao biti drugačiji od očekivanog, a to je da će pas biti prepušten opustelom sokaku, kojim će lutati u pokušaju da dođe do kakve delimično jestive hrane – gorkih komada produženog života.

Ravnodušnost uz koju je govorio o sudbini svog vernog ljubimca bila je potpuno jednaka onoj koju smo obojica osećali prilikom pozdrava. Nakon što sam mu, po izlasku sa prilaza kuće i stupanja na put, tradicionalno mahnuo iz automobila u pokretu, posmatrao sam njegovu siluetu kako iščezava na hladnoj površini unutrašnjeg retrovizora, kada sam najednom odlučio da, na izlazu iz sela, skrenem levo, prema lokalnom groblju.

Dok sam stajao ispred bakinog spomenika, na kom se, već nekoliko godina, na njegov lični zahtev, u sklopu pripreme za neminovno, nalazila i dedina slika, zamišljao sam kako tiho nestajem iz gradića svog detinjstva, kako dekin napušteni pas usamljeno luta opustošenim ulicama nekada razdragane varošice, o našoj ravnodušnosti prema svemu tome, dok me, iz vrtloga setnih misli, nije prenula senka četinara koji su nalazio iza mene, a čiju krošnju je vetar nestalno ocrtavao po hladnoj površini mermernog spomenika, kada sam se zapitao šta nas to sprečava da na isti način reagujemo na život kao što to radimo dok čitamo priče.

Zoran Bar, Beograd

ЈОРГОВАН

– ЗНАШ ЛИ ТИ да си се била заглавила између оне двије гране јоргована, тата те једва извукао? Протурила главу и ниси могла да је извучеш. Тата морао да одсијече читаву једну страну дрвета – причала ми је често мама о тој некој незгоди с јоргованом која се десила кад сам била мала и које се не сјећам.

– Причала си ми. Знам да сам увијек била главата. Не знам само зашто вам је свима та прича толико занимљива – говорила сам давно, отреси-то, као свако дијете које не воли да чује приче о себи којима се други смију.

Послије су сасјекли читав јоргован. Остао само пањ. Жалила сам за цвијетом и мирисом. У данима који су пролазили, све око мене је расло и развијало се, само тај јоргован никако. С временом је из коре пања почело да избија мало зелено лишће.

– Нека га, израшће из њега дрво поново – мислила сам на то сваки пут кад смо одлазили на село да посјетимо празну кућу.

Баба и дјед већ одавно нису живи, а сваки пут кад дођем, осјећам да ће провирити на врата, као и увијек кад смо долазили и кад су нас жељно ишчекивали.

Све што сада посјећујем је сјећање. Сјећање на кућу у којој је мој отац одрастао, сјећање на кућу

у којој смо сестра и ја рођене, сјећање на неколико генерација и деценија живота. Чудно је шта све може да стане у зидове.

Ко би рекао да ће нешто што ми је дјеловало огромно и пространо, с временом почети да личи на малу кутију накупљених рушевина, на све што је одавно пропало! Али опет, било је некако лијепо, бар сам тако тада мислила.

Стално сам их водила тамо. Вољели су да трче по шуми, вољели су цвијеће, ливаде, шумске јагоде и друге мале радости. А ја сам само чекала да ми јоргован процвјета.

– Знате, кад умрем, хоћу да мој пепео закопате у земљу испод неког дрвета или да ме баците у хладно море сјевера – говорила сам безброј пута својим пријатељима, наглашавајући значај тога, као да желим да дишем и кад умрем, као да желим да будем слободнија у води или као дрво него што сам икад била за живота.

– Не будали, што причаш сад о томе – често би неко од њих рекао, избегавајући, као и већина људи на свијету, било какве приче о смрти.

Свако их избегава, а мени су биле нормалне, јер су одувијек биле дио мене. Мени су недјеље биле гробља и смртне тишине. Само, кад сам била дијете, мислила сам да нас неко напусти, па само чекамо да се врати. Тако сам оца чекала, чувајући у сјећању блиједу сјену коју испраћамо, да иде тамо, да се бори с другима, да се бори за нас. Тада нисам схватала шта то све значи, шта је тај рат и зашто сви морају да оду.

Кад сам се ријешила илузија, схватила сам да ћу сваки дан туговати, али и ратовати на неки начин, за нешто, за нечим и да ће све увијек бити

тешко. Мени је увијек било тешко. Људима око мене је увијек било тешко. Често сам жељела да ја могу да преузmem све на своја леђа, да не пате други, али то би, вјероватно, била најтужнија супермоћ на свијету. Била бих најгора суперју-накиња икад, она која хоће да носи терете туђих плећа, а не зна куда ће са својима.

– Људи често вуку прошлост за собом као лешину, и сви то осјете, сем њих – говорио је то некад давно он, који је често можда разумио свијет боље него ја.

Био је слободнији од мене, која сам вазда одговорно тврдила како себи допуштам слободу, препуштање свијету, како дишем и с олакшањем пуштам све што ме тишти и све терете које годинама вучем. Вукла сам их тако да бих понекад осјећала бол у леђима, и стресла се, као да на себи носим неке хладне руке, које ми притишћу кости и све више срastaју с мојом кичмом. Ломе ме, а нису ту.

– Мајку му, што не процвјета већ једном? Довољно је израстао – помислила бих сваки пут кад сам тамо одлазила у априлу.

– Вријеме је да пустиш тај јоргован. Најбоље је да га сад сасијечемо, видиш да је то само трула пањина с мало лишћа. Џаба младе гране кад је доље труло – рекао је једном и знала сам да је био потпуно у праву.

Јоргован сам заборавила кад сам напунила 34 године и отишла неким другим путевима, због њих, због њега, због себе. Била сам увјерена да ће ме враћање на жељу да процвјета нешто што је полумртво деценијама држати за ту кућу, за црвене цигле, за црне ограде, за сјећање. А није

ме задржало, само ми је годинама стискало главу,
гранама, и трулило у мени.

Јоргован више неће цвјетати, али ја још имам
времена.

Миланка Митрић, Бањалука

'KO JE KRIV?

LJETO DVI ILJADE i tridesete. Vruće je. Povorka dugih skuta, crnih haljina, pomalo izlizanih odijela, ulaštenih postola i glava omotanih u crne marame i berete ritmično se kretala uskim komiškim kalama. Sve je mirisalo na lavandu i tamjaniku. Robu su izvukli iz kuteva ormara, a tamjan žarili da pročisti put Pepeu do Gospodina. Niz komiške obraze klizile su kapi znoja i pokoja suza, obje slane, a zvona Crkve od Gospe Gusariće udarala su posmrtni ding-dong za ribara Pepea.

Na groblju kod Svetoga Mikule još su jednom tiho izmolili. U Pepeov grob, koji će uskoro zatrpati suhom zemljom što davno nije popila kiše, Luce Gujina ubacila je grančicu bijelog oleandera. Dubravka Bebina ubacila je šaku rogača, Nina ružmarine, a Cvijeta vijenac od lovora. „Mir s tobom” – mrmljala su ispucala usta.

Tonko se prvo držao kraja, pa odlučno krenuo prema otvorenom grobu, u koji su netom spustili Pepeov lijes, bacio crveni karanfil i karton na kojem je pisalo „Smrt fašizmu”. Pepe i Tonko bili su najbolji prijatelji.

Luce i Nina značajno su se pogledale, a načelnik zagrmio:

- Co je? Co se buniš, crveni? Dok su furešti i filmaši dolazili i punili nam džepove, sve ti je bilo dobro! A sad, odjednom ti je ideologija iz džepa ispalila, je li?

Nisu puno imali, sušne godine iscrpile su i zemlju i biljke i more, sve je postalo nekako kiselo, tamno i beživotno, pa i ljudi. Kad bi ljeti gorilo ono malo maki-je, nisu imali čime gasit jer su gustijerne bile suhe. Urod je bio slab, loza kao da će rodit groždice za kolače, a ne plavac za vino.

Isprva ih nije bilo briga. Nakon snimanja onog prvog filma, u jesen davne dvi iljade i sedamnaeste godine sve je krenulo kao na filmu. Otok je postao eldorado. Furešta svako lito sve više. Žele jesti slanu pogaču à la Meryl Streep, piti rakiju od rogača koju je pio Leo DiCaprio, kupati se na plaži gdje je Emma Stone plivala kraul. Rentali su apartmane i konobe, punili lokalne blagajne. Donijeli bi sve sa sobom, hrane, pića, smeća. Ništa se nije kvarilo, sve je bilo fino preparirano i plastificirano. Višak bi ostavili na otoku, nije nikome ništa falilo, svi su se veselili kâ Pinokio u Zemlji igračaka!

A onda, filmaši su otkrili novi otok i prestali dolaziti. Ni fureštima nisu više bili zanimljivi, bilo ih je sve manje, kao i viškova. Tada su se prvo počeli svađati, malo otimati, malo krasti, a kada više nisu imali što, počeli su se vraćati onom što su prije radili. Ali ništa više nije bilo isto. Samo je Pepe i dalje išao svaki dan u ribe, sam.

– Vidi ga bidnog, on i dalje misli da će nešto uloviti! – smijali su mu se dok su ga gledali iz kafića i cucali mlako pivo.

Jedni su mu se smijali, drugi su mu potajno zavidjeli kad bi ulovio koju ribu. Pravu ribu iz svoga mora odavna nisu jeli. Jeli su se riblji štapići.

– 'Ko je kriv? – pitao je Ranko, načelnik, stojeći nad Pepeovim grobom. Trebao je nekog krivca, uskoro će novi izbori.

– Ti bi da je nevera, al' nije! – rekao je Tonko.

– A kud je išâ u tu neveru, sam je kriv!? – prošapta Luce.

– Zajebâ se. Nije vrime više co je bilo – javi se profesor geografije i lokalni sinoptičar.

– Prognoze su krive! – uzdahne Cvijeta, a sinoptičar je udari kišobranom u nogu, slučajno.

– Sam je kriv! Ko još ide u ribe na Palagruzu, svi znamo da ribe više ni! Tvrdoглаv je! – viknu Niko iz trećeg reda, a glave oko njega potvrdno kimnu. – More je toplo i kiselo kâ pišina.

– Nejestive su tebi co trpaš pare u džep od furešta. Kuću s bazenom si digâ, tako da mi doli nemamo vode za polit ono malo pomidora u vrtu! – Nina nika ko nije voljela Nika niti rentijere što su se otimali za to malo turista što je još dolazilo na otok.

– Banka je kriva, lihvari! – doda Luce i neprijateljski pogleda načelnika – Ti si ih doveo, te vragove! Ubojico!

Iz drugog reda netko viknu „HDZ lopovi”. Iz trećeg desno začuje se „SDP pozeri”. Odozdo, malo s boka, ženski glas vikne „HSS – sve ste prodali”. Neki glasovi naginju više ulijevo, neki udesno. U sredini zijeva otvoreni grob s Pepeom.

– Sami smo si krivi! – vikne Nina, a sve glave okrenuše se prema njoj. – Mučali smo kad je tribalo govorit da ne valja!

– I nismo činili co valja! – doda Tonči.

– Dobro ste nas uvalili, srićon, nisan vas slušâ. Adio, dida! – kraj groba sad je stajao ricavi mladić i ubacio šaku soli. Spusti se do starog mula uz nekadašnju fabriku ribe, gdje ga je čekala gajeta sa zastavom samostalne otočke republike Biševo.

– Di ćemo, kapetane? – pitao je mali od kormila.

– Doma, na Biševo, ovdi više nema ničega.

Sandra Vlašić, Zagreb

ZAIM

OPET JE IZ mraka ka meni poletjela prošlost, i sjela na moja prsa. Budim se teško dišući, ustajem iz kreveta i otvaram širom prozore na sobi. Grad spava, negdje u daljini se čuje lavež pasa, a na rasvjeti preko puta na stotine mušica plešu svoj ples... Opet će padati kiša...

Okrećem se ka unutrašnjosti sobe i gledam u prazan krevet, u kome sam do maloprije ležala, neraspakovane kofere, paučinu iznad sobnih vrata. Da li ću uspjeti ovo mjesto nazvati opet svojim domom?

Na stočiću u uglu stoji mamina slika, kraj nje kutija sa blagom, a iznad goblen koji je mama vezla. Mama, moja mama... Nisam je vidjela od onog dana, od dana kada sam sa malenim koferom, u crvenoj pelerini sjela u voz za Beograd, a zatim dalje u svijet...

Bilo je to pro hladno martovsko jutro. Na željezničkoj stanici mama, čika Zaim i ja. Kretala sam na put u nepoznato, kao maleno ružno pače koje je sanjalo da postane prelijepi labud. Mama nije gledala u mene. Kada bih je upitala: „Plačeš li to?“, nabacivala je lažni osmijeh i odmahivala glavom. Sada sigurno znam da je plakala.

Sjeli smo u Olimpik ekspres i krenuli put Beograda, prvoj stanici u ostvarenju mojih snova, na nacionalno baletsko prvenstvo. Cijeli put nisam mogla smiriti svoje nemirne nožice i neprestano sam

udarala svojim crvenim lakovanim cipelama jednom o drugu, što je na trenutke ljutilo čika Zaima, koji je pokušavao čitati knjigu.

Čika Zaim je bio moj očuh. Stariji, prosijedi gospodin u svojim šezdesetim. Uvijek mi se obraćao imenom, nikada mi nije govorio da me voli, a stalno je činio sve da mi ugodí. Valjda je to bio njegov način da mi pokaže emocije. Evo, i ovaj put se bez razmišljanja ponudio da krene sa mnom. On je poznavao Beograd, studirao je u njemu. Često je pričao o studentskim danima, o šetnjama Kalemegdanom, o Košutnjaku. Ali uvijek je pričao nekako daleko, u trećem licu, kao da se to dešavalo nekome drugom, a ne njemu.

– Kad dođemo u grad, nećemo uzimati taksi, prošetaćemo.

– Umorna sam. Ne mogu da šetam.

– Nećemo se raspravljati. Imamo samo nekoliko stotina metara do stana mog prijatelja. Šetaj koliko možeš. Naposljetku, ja ću te ponijeti kad ne budeš mogla više hodati. Ne upoznaje se Beograd sa sjedišta automobila. Beogradom moraš šetati, udahnuti vazduh, oslušnuti puls grada, zaljubiti se na prvi pogled...

Opet je govorio kao neki pjesnik. Ali voljela sam to. Nedostaje mi kao i mama. Dobri čika Zaim. No, zašto njegove fotografije nema na noćnom stočiću?

* * *

Razočaran u sistem koji propada, u grad koji pale i pljačkaju, u kriminalce koji pravdu uzimaju u svoje ruke, Zaim je prošle subote odlučio da me napusti i ode na put...

Sinoć mi je na vrata stigla jedna starija gospođa i donijela maleno sanduče.

– Jesi li ti Nadina kćer?
– Jesam. Izvolite. Šta ste trebali?
– Tvoja mama me zamolila da ti ovo predam ukoliko se vratiš. Noćima provjeravam kada je svjetlo upaljeno da dođem.

Uzela sam sanduče i otišla do sobe. Bilo mi je dobro poznato. Mama i ja smo ga zajedno birale u knjižari Svjetlost. Kupile smo komplet. Najmanje je bilo za mamin nakit, srednje je bilo moj kovčeg sa blagom. To vam je, u stvari, ona kutija sa fotografijama, pismima, tu je stajao pasoš. Neke vrijedne stvari za uspomene, a ovo najveće nismo nikada koristile. Ključevi su bili na dobro poznatom mjestu, iza naslona kreveta.

Otvorila sam sanduče i tamo pronašla bočicu parfema koji sam davno poslala mami, krojački metar, otisak moje ruke u gipsu kada sam imala dvije godine, nekoliko porodičnih fotografija, bakin prsten sa žadom i dvije knjige. Bosanski kuvar, valjda je mislila da sam u međuvremenu naučila kuvati, i maleni narandžasti notes.

Zaimov odlazak ju je potaknuo da mi napiše ono što nije imala priliku izgovoriti.

Na korici notesa mi je zapisala: „Suzdrži se, nemoj plakati. Istreniraj svoje srce. Neka ponos i osjećaj za dostojanstvo ne dozvole suzama da krenu niz lice!”

... Spakovao je kofere. Trebalo je da u ponedjeljak krenemo za Zagreb. Sve je bilo dogovoreno.

Morala sam i ove subote prošetati čaršijom, otići do tržnice. Sve je bilo preskupo. Zlo je mirisalo u zraku, a smrt je hodala dvonoške. U povratku sam se zadržala malo duže sa Esmom, Nadinom nanom. Ali imala sam još vremena da stignem spremi ručak.

Praviću nam pitu sa krompirom. Ušla sam do kupatila da naspem mlake vode kako bih zakuvala jufke.

Zaim je ležao pokraj kade, u lokvi vlastite krvi. Obukao je svečano odijelo, sačinio oproštajno pismo i upucao se pištoljem u glavu. Nije mogao gledati kako pred njegovim očima venu i nestaju ideali u koje je vjerovao, kako ljudi postaju životinje, kako kriminalci protjeruju intelektualce.

Sahrana je bila skromna...

Raspakovala sam kofere. Ja ostajem ovdje.

Juče sam se rodila. Danas živim. Sutra ću umrijeti.

Nikola Kandić, Bileća

SJEĆANJE

I DOK SE večeras neko raduje raznim pobjedama ili se razočarava izgubljenim bitkama, dok razmišljaju o događajima udaljenim i od jednih i od drugih hiljadama kilometara, ja zaustavljam jedan tren u mom satu na zidu i brojim njegovu repetitivnu veličanstvenost u sjećanju. Samo jedan tren, jedna slika čovjeka neobrijanog, sa ovlaš navučenom odjećom na njemu i malim, dlakavim psom na mom kalendaru djetinjstva što se šeću ulicom na toplom majskom suncu.

„Samo uči školu! To je najbitnije!”, pratio bi taj hrapavi glas, nerijetko prekinut kašljanjem i oblakom duhanskog dima, moje korake kroz svako jutro sakriveno u nesanici koju sam trpao u svoju torbu krenuvši prema školi. I lavež tog crnog, dlakavog lavića što cijelog djetinjstva budi u meni strah i tjera me sa komšijske trešnje natrag iza velikih bedema moje male bašte.

Večeras, sjedim na balkonu i promatram tu tužnu kuću što ove noći odiše gubitkom. Praznina ispunjena sjećanjima i eho nekog bivšeg vremena marširaju sad hodnicima, dok titrava svijetla zidovima iscrtava siluete čije lekcije su u meni odgajale čovjeka. Još jednom će me snovi kupiti i odvesti u svoje okrilje, poigrati se mojom maštom na obodima čudnog šešira mog srca, u koji posežem tragajući

za dvojicom prijatelja koje nisam ni stigao ispratiti na posljednju šetnju. Sklopit će se oči i sva čula će zanimiti pred tragovima nepoznatog, barem još jednom prije nego zašušti zemljana kiša preko ravnog krova mog posljednjeg doma.

A onda još jednom začujem poznati lavež jednog psa-lava i hrapavi glas što me pozdravlja, upozoravajući me da učim školu, da bi se zatim prekinuo kašljem i teškim uzdahom, zaledio sebe za zid mog sjećanja. Ponovo gledam tu šetnju starih, već godinama rastavljenih, znanaca pod plačnim nebom kroz našu, kišom okupanu ulicu, koja još odiše mirisom sjećanja na toplu dječju ljubav prema tom liku, pomiješanu sa strahom od trčećeg laveža iza mojih leđa.

Salutiram kao vojnik, dižem sve moje barjake, zastave i stijegove na bedemima male bašte velikog sjećanja za posljednji pozdrav jednom velikom vojniku iz armije dobrih ljudi mog djetinjstva. I vidim dvije siluete što plove kroz mrakom osvijetljeni kraj ove ulice.

Zbogom.

Posljednje zbogom, dragi prijatelji.

Enes Hodžić, Visoko

MAJKA

(1995)

OPET BOMBARDUJU grad. Trčim pod krevet i grlim psa. I on se boji. Skupio se i čeka. Čeka da prođe. Danas duže traje, šapućem tiho psu, a on me pogleda, pa se još više skupi uz mene. Osetim kako drhti pri svakom udaru granata u daljini. Razmišljam o životu koji je ostao napolju. O komšijskim patkama. O malom crnom mačku. Razmišljam o drugarima sa kraja ulice.

Trže me tiho šaputanje.

Prošlo je, šapuće neko u sobi.

Za danas, dodaje majka.

Ja i pas ne izlazimo ispod kreveta.

Izvlačim se tek na drugi bakin poziv.

Dan za danom isto. A onda prođe dan bez skrivanja pod krevet. I još jedan. I još jedan.

Pomislih: gotovo je. I pas je veseliji. Grad malo oživi.

Upeklo jesenje sunce. Miris dozrelog voća širi se dvorištem.

Žućo legao u hlad ispod stare kruške i drema. Majka i baka u kuhinji prave džem od šljiva. Pomažem im da sakupe tegle.

Odjednom, niotkuda, zvuk aviona. Iz ruke mi
ispade tegla.

Baka vrisnu.

Trčim iz kuhinje u dvorište.

Tražim psa.

Nije pod kruškom.

Nema ga u kućici.

Izlazim na ulicu. U daljini vidim dim.

Gori stara škola.

Čujem majku kako me doziva po dvorištu.

Okrećem se.

Nebo se zamračí.

Uši se napuniše bukom.

Pade granata.

(2015)

Subota na groblju. Inje na drveću. U ruci knjiga.
Moja prva knjiga.

Prolazim između grobova. Stajem pred jednim
spomenikom.

Rukom skidam sneg.

Spuštam knjigu na mermer. Dubok uzdah.

Zadržavam se još malo.

Napuštam groblje.

Na spomeniku ostaje knjiga.

Ona je nikad neće pročitati.

Mile Lisica, Banjaluka

MORAM NEKOME REĆI

U VRIJEME KAD je Beba stvarno bila beba, njeni roditelji su mrvili svoju mladost u njemačkim fabrikama, a nju je čuvala Mila. Razumljivo, ne sjeća se jasno tog perioda i ne zna kakvi usudi su lomili njenu dušu dok joj je čitala bajke. Ipak, osjeća ga u sebi i sad, kad zna i više nego što bi željela. O svojim roditeljima, Milinoj sudbini i njemačkim fabrikama.

Vrijeme izliže sve sem ljubavi, pa je i decenijama kasnije starija žena uvijek ispraćala mlađu rečenicom: „Ostani ista.”

Mila je rođena u zemlji mora i kamena, mnogo bliže kršu nego talasima. Zbog toga je cijelog života strepila od suše. Obavezno je zatvarala slavinu dok pere zube i govorila: „Treba čuvati vodu za one koji dolaze poslije nas.” Mnogo je riječi koje su njenim glasom urezane u Bebinu dušu, ipak najglasnije od svih odzvanjaju dvije, naizgled obične – pjegave banane.

Po rođenju zadužujemo pješčani sat smješten na tjemenu. Nevidljiv je očima sviklim na svakodnevicu. Ponekad osjećamo trnce, niz potiljak pa duž kičme, ili mravinjanje po dlanovima i tabanima. Tad curi pijesak. Kad krhko staklo ostane prazno, duša se seli. Sat se ne preokreće, bar ne za našeg znanja.

Posljednje večeri kad su se vidjele, kako to obično i biva, ne sluteći da ističu posljednja zrna njenog

ovozemaljskog vremena, Mila je pričala kako joj je protekao dan.

Išla je u market da kupi banane. Ali ne bilo kakve, moraju biti pjegave. Pročitala je u novinama kako pomažu protiv kašlja. Nije ih našla, pa je prodavačica na kasi uz osmijeh rekla: „Jedna gospođa je bila brža, sve je pokupovala, ne čitate samo Vi. Kupite obične, dobiće pjege za dan-dva.”

Te noći, kad je zazvonio telefon, jednolični glas zauvijek je Bebi urezao u pamćenje sliku koju nije vidjela. Milu koja sjedi na stolici, s glavom položenom na ruke na stolu, kao da odmara.

Kao kap vode kad bešumno klizne, dragocjena, u gorski zdenac. Kao travka kad požuti u jesen, bez glasa.

Bunovna od sna i tupa od jave, mogla je da misli samo o tome da li banane dozrijevaju i na onom svijetu.

Mnogo je pijeska od te noći otišlo u vjetar, ali svaki put kad joj žaskripi grlo ili nečiji hrapavi glas reže vazduh pored nje, sjeti se nedečekanih pjegica. „Moram nekome reći”, misli često u posljednje vrijeme, „moram ispričati nekome kako su dobre za kašalj.”

Dok ide u svoju uobičajenu šetnju, iznenadni umor je zaustavlja kao udarac. Sjeda na prvu klupu. Proljetni zraci se probijaju kroz krošnje i šaraju po njenoj umornoj koži. Podiže pogled ka nebu i škiljeći kroz trepavice nazire sunce. Treperavo i zlatno, poput prezrelih banana.

Dok joj bol u grudima kida dah koji je veže za ovaj svijet, osjeća da te pjege povrh oblaka liječe svaki bol. Od upaljenog grla do slomljenog srca. Pa i praznog pješčanika.

U kola hitne pomoći, kroz zvuke sirene i zveckanje instrumenata, priča o dvije žene koje su čule šapate duša zalijepila se pjegavim voćnim šećerom.

Na bolničkom prilazu tehničar gura krevet sa točkićima i na njemu klupko od guste sijede kose, žmirkavih očiju i preširoke odjeće koja miriše na bosiljak. U žurbi dobacuje kolegici: „Kako slatka baka. Baš ću probati to s bananama.”

Darija Marković, Banjaluka

KATIL

I ONDA SAM mu rekla da se ne vraća ako će me ostaviti bez sebe...

Opet.

Rekla sam mu da ne mogu tako, i da smo moje srce, moje cijelo tijelo i ja, onaj njegov kukavički odlazak, prije dvije godine, krajem onog jednog ljeta, jedva preživjeli...

Rekla sam mu da je boljelo, i da sam dušu iz sebe isplakala..

Rekla sam mu nemoj tako ti Boga, evo vidio si, dobro sam, halal ti bilo sve, ali ne vraćaj se ako imaš namjeru da odeš...

Opet.

Rekla sam mu, fino sam mu rekla.

Sve plakala, i ruke mi drhtale, i brada mi drhtala, i glas napukli mi drhtao...

Vratio sam se da ne idem, nego da ti budem tu, i da ostanem.

Dobro, kažem.

Dobro, kaže.

Jednom mi je moja cimerka, u onoj studentskoj dvokrevetnoj sobi 829, pričala šta znači obdukcija i kako se to radi. Kaže da se to radi najčešće u slučaju iznenadne smrti. Pitam jesu l' i babi mom tako, kad je

onog jednog jutra prije nekoliko godina poginuo, kaže da jesu. Kaže da otvore lobanju, i kožu na prsima kaže raspore, pa prsni koš razdvoje, i organ po organ provjere, ama baš sve pregledaju, da vide od čega je umrli umro. Nisam htjela to da zapamtim, o tome da mislim, i sve ove godine sam se trudila to da zaboravim. I ništa.

Vratio se samo da napravi obdukciju poslije iznenadne smrti ljubavi, krajem onog jednog ljeta, neparne godine, kad je kukavički prvi put otišao.

Vratio se samo da vidi ima l' ga u meni.

A skoro je bio umro.

Poslije dvije godine, samo su mi još dva šava na srcu trebala da ga zaboravim.

I jedna trajna zabrana mozgu da na njega ne mislim.

A onda se on vratio.

Nije znao da se ranjeno mjesto ne ranjava.

U zimu mi je otvorio lobanju, i po mozgu mi rovio.

U proljeće mi golim rukama u srce dirao.

Cijedio mi sebe iz srca.

Sebe iz mene.

Evo sad sam se ubio u tebi.

Jesi.

Dobro, kaže.

Dobro, kažem.

I onda je opet s početka ljeta te parne godine otišao.

Oni koji nisu živjeli sa mojom cimerkom, u studentskoj sobi 829, ne znaju da se obdukcija radi samo na umrlom čovjeku. Dok je čovjek živ, bez obzira što je u njemu sve skoro bilo umrlo poslije ljubavi, obdukcija se ne radi. To boli. To naposljetku ubija.

Poslije njega, i te ljubavi, u unutrašnjosti moje
ljuštore katilski otisci samo ostali.

Edina Hodžić, Zenica

GOSPA OD SEDAM ŽALOSTI

NEMAN POJMA KAKO je to počelo. Biće da nam je bilo prevruće il' su ostale igre bile dosadne. Znam samo da nikad nismo sidili na tom mistu do tada. Da jesmo, vidili bi je.

„Isusa ti! Vidi je!”, Frane je uvijek ima smisla za izreć bitno u dvi riči. Iskreno, ne sićam se jesam li ga ikad čuja da je išta reka s više riči. Osim kad mu je čača umra.

„Mater je napravila nešto za izist. Kaže da dodete.”

Ali to je bilo nešto sasvim drugo. To i škola. U školi je Frane rastura čim bi otvoriya usta. Ali samo kad bi odgovara. Kad je bija s nama, opeta bi se sveja na dvi riči. I to je bilo normalno. To je bija Frane.

„Koga? Di?”, Tonči je i dalje premeta svoje frenje u ruci, diveći se posebno novoj crvenoj. Nije ni diga pogled kad je pita. Tonča je oduvik malo tog zanimalo. Otkad je počeya nosit cvike, još i manje. Ka da mu se interes za svit oko njega gubija s vidom. Bez obzira na cvike.

„A Gospu! Nego koga?!”, Frane uperi prst u drugi kat zgrade priko puta. I stvarno, bila je tamo. Sprešana između dva prozora, s ruzinavim okvirom, parila je nestvarno. Ka da ju je neko nalipija tamo, ko sličicu na pogrešno misto u albumu.

„Oklen ona tu?”

„Ko ju je stavlja tamo?”

„Čigova je?”

Masa pitanja, nula odgovora. Niko od nas pet što smo sidili i zurili u Gospu nije zna ništa o njoj. Ni koja je, ni čija je, ni kako je dospila tu di je. Jedino što smo nekako uspili shvatiti jest to da je jedna od nas. Jer ljudi su prolazili ulicom, jedan po jedan ili više njih, i niko nije obraća pažnju ni na nas dicu šta smo sidili na podu, ni na Gospu, koja ih je gledala odozgo. Ka da ni mi, ni ona, nismo za njih postojali.

Sutradan je Marko doša sav bitan. Okupija nas je „kod Gospe”, kako se po novom zvalo misto di smo sidili jučer, i reka ozbiljno:

„Zove se Gospa od Sedan Žalosti.”

Marko je bija nastariji u ekipi. I najpametniji. Barem smo tako tad mislili. Zna se snać, tako bi se to sad reklo. Al’ onda nam je sve šta je otkriva bilo ka čudo u Kani Galilejskoj. I divili smo mu se ka šta se samo dica mogu divit nekom.

„Ko ju je tu stavija?”

„Ne zna se.”

„Čigova je?”

Marko se na to pitanje samo nasmija, onako zna-
lački, i reka:

„Sad je naša.”

I tako je Gospa postala dio ekipe.

Dane smo provodili kod Gospe baveći se manje njenom slikom, a više imenom.

„Zašto sedan?”

„Kojih sedan?”

„Šta ne moš bit samo žalostan, ono, obično?”, Mare je bila jedino žensko u ekipi, i ka takva je uvijek imala posebna pitanja. Ne bezvezna, nego baš posebna. Ka ovo, na primjer. Marko je, srićom, skoro uvijek ima odgovor na njih.

„Oto je Gospa. Gospa nije obična, Mare. Pa ne more bit obično žalosna.”

„Oke, kužin. Gospa je. Al’ opeta. Kojih sedan onda?”

„Šta ja znan. Ubilo joj sina, brate mili, ol’ to nije dosta za sedan žalosti?”

„To bi bila jedna vel’ka žalost. A ostalih šest?”

Ka šta san reka, Marina pitanja su bila posebna. Baš ka i ona. Niko nije zna ništa o njoj jer o sebi nije pričala. Samo bi postavljala pitanja i tražila odgovore. Al’ je pisala dobre lektire i uvijek ih dilila s nama koji nismo bili te sreće da nam pisanje ide, pa joj niko nije uzima za zlo što je takva.

„Možda imaš pravo, znaš...”, Marko se zamislija, pa doda: „Smrt je ipak vel’ka stvar. Ovo moraju sve bit male žalosti. Onako obične, ka šta si rekla.”

„Al’ svejedno, koje su?”

„Saznaćemo.”

Dani su prolazili, potraga je trajala. Svi su tražili sedan žalosti, dovoljno malih da budu manje od smrti, i dovoljno velikih da budu dostojne Gospe. Svi, osim Frane. On koji je Gospu otkrija, jedini nije tražija njezine žalosti.

To su veće drugi otišli doma i samo smo nas dva ostali siditi kod Gospe praveći joj društvo.

„Šta ti misliš?”, pita san.

„O čemu?”

„O sedan žalosti.”

Frane je šutija. I to dosta dugo. A kad je progovori, nije gleda u mene, već u Gospu.

„To što joj je ubilo sina... Vel’ka je žalost. Al’ što je tog istog sina vlastiti otac prebija na mrtvo ime i na kraju ga zakuca na križ – jer sve je to bila Božja volja – e to je najveća od svih žalosti.”

Nakon tog je usta i krenija doma, ne čekajuć na mene. Ja sam još dugo gleda u Gospu iako je u mraku pošteno nisan ni vidija. Ali sam jako dobro čuja Franine riči.

Odzvanjale su.

Ka i onog drugog dana kad ih je reka više od dvi.

Vladimira Becić, Dugo Selo

ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

НАЗВАО МЕ ЈЕ кум Димитрије на мобилни и каже:

– Здраво лафе, имам сјајну идеју. Морамо се наћи што пре.

– Добро – рекох, данас сам слободан у пет по подне.

– Онда у пет у кафани „Код Гогоља” – рече Димитрије.

– У пет „Код Гогоља” – рекох и прекинух везу.

У кафани „Код Гогоља” се окупљају разнолики ликови. Долазе студенти, уметници и пословни свет. У ту трећу категорију спадамо кум и ја. Он радио као архитекта у приватној фирми. Више од две деценије провео је у Немачкој. Ја сам професор физике у школи.

Ушао сам у кафану у провукао се између дупке пуних столова. Димитрије је седео за столом у углу. Читао је новине.

– Бог, стари – рекао сам и стиснуо куму шаку.

– Тао, лафе – одговори Димитрије уз широки осмех на лицу, налик смајлију. – Нисам те видео од оснивачке скупштине Академије за одрживи развој.

Климнуо сам главом. Нисам желео да причам о том догађају. Мало смо више попили. Нисам желео поново да изводим Бернулијеву једначину.

Мешао сам пиво и шљивовицу, па ме је сутрадан болела глава.

Као председник новоустановљене Академије, обратио сам се Уједињеним нацијама електронском поштом. Детаљно сам им описао нашу ситуацију. Наш економски суноврат, еколошку ситуацију и социјалну беду у којој живимо. Поме-нуо сам и да наш научни и културни потенцијал зависи од појединаца и министара у влади, који као главне вредности сматрају фестивале, Егзит и Гучу. Жалосно је то, мој пријатељу, жалосно.

Димитрије је гледао кроз мене као кроз кључаоницу. Деловао је утучено.

– Него, знаш ли зашто сам те звао? – питао је.

Слегао сам раменима. Гледао сам у његово високо чело, са којег је висио прамен проређене косе и прекривао горњи ред бора.

– Налазимо се на ивици провалије. Један погрешан корак довољан је да паднемо у њу – радознало је осмотрио масу у кафани и одмахнуо руком. – Видиш, нико ништа не примећује.

За столовима су седели момци и девојке, ведри и насмејани. Било је ту и пензионера, али и људи у најбољим годинама, попут нас двојице, самопроглашених академика. На прошлом заседању за овим истим столом Димитрије је постао председник, а ја потпредседник Академије за одрживи развој.

– Боли ме кад видим сиротињу како претура по контејнерима – рекао сам. Појавио се конобар. Наручили смо точено пиво и велики шприцер. – Требало би поставити камере у граду и снимити армију сиромашних грађана којима су контејнери једина нада и главни извор прихода.

Као потпредседник Академије, требало је да бринем о социјалним питањима. Иако ја лично нисам имао неких већих финансијских проблема у животу, криза се осећала на сваком кораку. Плата ми се у односу на евро у последњих неколико година преполовила, а средњи слој, којем сам припадао, потонуо је попут Титаника у судару са глечером. За радове објављене у научним публикацијама у свету добијао сам пристојан хонорар. У земљи је постојала армија незапослених. Уместо да се економијом баве економисти, важне одлуке доносили су политичари.

– У питању је системска грешка – рекао сам и отпио гутљај пива. Димитрије диже чашу шприцера и искапи је.

– Сув сам као пустиња. Нисам пио од нашег последњег сусрета – рекао је ширећи руке како би показао каква га је жеђ снашла. Конобар је донео још две ознојене чаше на сребрном послужавнику.

Осетио сам пријатно струјање алкохола у крвотоку. Алкохол ме је хладио изнутра с једне стране, а са друге ми је распалио ум. Повратило ми се самопоуздање и одлучност да нешто учиним за одрживи развој на планети. Ако ми не будемо чували Земљу за будуће генерације, нико неће.

Након неколико попијених пића, сложили смо се о корацима које треба предузети. Поднећемо тужбу против великих загађивача Европском суду за људска права у Стразбуру, и због појаве озонских рупа у стратосфери и њиховог утицаја на глобално отопљавање. Тужићемо најмоћније државе света због кршења Споразума у Кјоту о емисији штетних гасова. А на локалном нивоу саставићемо списак загађивача и списак одговор-

них за наше пропадање. Поднећемо тужбу против одговорних функционера у земљи. Треба ударити право у осинак.

Док смо смишљали активности у наредном периоду, мрак се увелико спустио над градом. Нисмо ни приметили када се кафана „Код Гогоља” испразнила. Конобар је угасио светло у знак фајронта.

– Терају нас напоље. Сутра више ништа неће бити исто као данас – рече Димитрије и једва се некако подиже са столице.

– Ма пусти – гунђао сам – нови светски поредак ће пући. Само је питање времена. Земља је попут великог мехура од сапунице, сваки трен може да прсне. Идемо – рекао сам и пружио корак према излазу. Позвао сам конобара да платим рачун. Када сам чуо износ, насмејао сам се. Платио сам му уз кисели смешак на лицу. У земљи у којој свако, па и нови конобар, користи прилику која му се пружа, било је илузорно тражити космичку правду. И ова земаљска била је сувише често и на сваком кораку згажена.

Димитрије изађе на улицу и опсова.

– Сутра ћу поднети тужбу. За одрживи развој вреди се борити. И они на власти боре се да се у земљи ништа не промени, да би њима било добро.

Сложио сам се са Димитријем. Био сам спреман да се жртвујем за „нашу ствар”. Не бих се одрекао хонорара у еврима које сам добијао за научне чланке. Од њих сам могао да приуштим летовање на мору с породицом. Планирао сам куповину новог аутомобила, уз замену за стари.

– Наћи ћемо неког спонзора – гунђао је Димитрије и позвао такси. Растали смо се уз обећање

да ћемо радити на одрживом развоју, за добробит човечанства.

Кренуо сам пешке кући. Успут сам срео неколицину ноћобдија које су у претурале по контејнерима. Пришао сам једном и рекао:

– Ово вам је новац за цигаре. Ово је за хлеб. А ово је за децу. Незнанац се брзо снашао. Примео је новац с осмехом.

Колико мало треба људима да би им се изма-мио осмех на лицу, помислио сам док сам чекао лифт у приземљу зграде. Врата лифта су се отворила. Притиснуо сам дугме, склопио капке и осетио како се лифт пење у небо. Сањао сам да лебдим у стратосфери, на месту где је озонски омотач уништен, а Земља налик кромпиру.

Када сам се сутрадан пробудио мамуран, осећао сам мучнину од цивилизације, која као змија прождире свој реп.

Богати су халапљиво грабили да би увећали своје богатство.

Осећао сам мучнину од цивилизације, која као змија прождире свој реп.

Зоран Додеровић, Нови Сад

PORTRET NEPOZNATE OSOBE

OD KOGA SI naslijedila talenat za slikanje? Na koga imaš kovrdžavu kosu? Da li još neko u porodici ima plave oči? Voliš li više majku ili tatu? I ono neizbježno, naizgled naivno, pitanje s Balkana – Čija si ti? Istina je, dragi čiko i draga teto, da ja ne znam čija sam, da po volji majke ne pripadam nikome i da sam po daljem toku sudbine isključivo svoja. Samo nisam to tada znala reći, ćutala sam sluteći da nije dobro što pored toliko djece iz škole samo ja ne znam i nemam odgovore.

Djetinjstvo u domu, u sjećanju je mozaik sastavljen od desetine sličica u kojem su brojna dječja lica, lik divne vaspitačice Sonje, njene stroge koleginice piskavog glasa, brojni odlasci i dolasci, skrivena nada nja i opipljiva razočaranja, drugarica Lana, suknja na tufne kao rođendanski poklon, šarena učionica za časove crtanja, vlažni ćošak za sve one koji ne podijele igračku i sendvič, pisanje dugačkih pisama Deda Mrazu i bunar želja u dvorištu koji smo ispunjavali lišćem umjesto novčićima. Tada nisam znala koliko je važno imati nekoga da te pita da li ti je hladno, da donese dodatno ćebe i zagrlj te pred spavanje, da ostavi uključeno svjetlo sve dok ne zaspiš, da ti ujutro pripremi omiljene prženice s pekmezom od jagoda, da ti za večeru spremi palačinke i dozvoli da pojedješ jednu sa šećerom, da te odvede u kupovinu haljine za

početak školske godine, da ti da savjet kada te dječak iz razreda zadirkuje, da presluša pjesmu za školsku priredbu, da se divi tvom likovnom radu, uokviri ga i zakači na zid u dnevnoj sobi. Tada nisam znala da je važno da voliš. Tada nisam znala da je moguće da neko voli mene.

Nisam znala da „volim te” ima težinu i daje smisao, da vrijedim i da nisam beznačajna, da ono šta mislim i sanjam za nekoga može biti važno, da mogu imati svoju igračku i prostor gdje pripadam.

U domu su nas učili da smo jedna velika, neobična i uglavnom složna porodica, sastavljena od članova za koje su roditelji vjerovali da će biti srećniji u domu nego sa njima. Nisam znala šta znači sreća, ali zamišljala sam često ženu koja mi je podarila život i istovremeno odlučila da nisam dovoljno dobra da bih joj istinski pripadala.

Zamišljala sam je visoku i neuhranjenu, sa kosom crnom do ramena, bojom očiju koju sam naslijedila od nje, u dugoj, ležernoj zelenoj haljini na ruže koja miriše na omekšivač kojim mi Sonja pere suknju na tufne. Zamišljala sam da će doći u dom, da mi kaže da će nam biti ljepše zajedno iako nema dovoljno hrane za obje, da ćemo ljeti prodavati krofne na plaži i tako zaraditi da imamo više, da će me naučiti da šijem odjeću i da je jedino važno da od sada budemo skupa. Mislila sam da bih tada razumjela šta znači sreća.

Sve ono šta nisam znala, uz pomoć staratelja kod kojih sam živjela punih sedam godina, uspjela sam razumjeti, djelimično ili u cijelosti. Bili su topli i dragi sredovječni supružnici bez djece, uredili su sobu samo za mene, sa nekoliko igračaka, puno knjiga, a potom i sa dva štafelaja. Dali su toplu boju prostoru i mom životu, prvi put osjećala sam da imam nekoga

svog. Bili su ponosni na moje slikanje, prvu samostalnu izložbu i upisane studije umjetnosti. Nekoliko godina potom, izgubila sam i njih.

Sada, petnaest godina kasnije, pripremam svoju sedmu samostalnu izložbu pod nazivom „Portet nepoznate osobe”. Na većini slika je žena, istog lika, različitih boja i dužine kose, na nekim slikama djeluje osramoćeno, na nekima potišteno, na jednoj slici je srećna, a na nekoliko slika djeluje kao da je ljuta na život. Upravo tako se osjeća i umjetnica, sa smjenom hiljadu emocija, slika i scenarija. O ocu sam rjeđe razmišljala, u mojoj svijesti on je napustio nju, a potom mene ona. Možda mu nije bila ljubav, konstanta i žena, možda je nije želio, ni nju ni mene. Na nju sam ipak više ljuta jer imala sam samo nju, bila sam njena devet mjeseci i nikada više, donijela je odluku ne pružajući mi šansu da me upozna, da pomisli da bi me htjela, da bi vrijedilo da budemo dio života jedna drugoj, da me razmazi zagrljajima i slatkišima, da me voli savjetima i brigom, da me nauči da potopim najdražu suknju u omekšivač s mirisom jorgovana, da imamo zajednički omiljeni film i pjesmu, da mi napravi tortu za rođendan i stisne za ruku kada život zaboli. Umjesto toga, odlučila je da me boli upravo ona. I to na onaj najstrašnji vremenski period, zauvijek.

Na slici koja se nalazi u posljednjoj prostoriji galerije naslikane su siluete tri žene, jedna predstavlja mene i u naručju moju kćerku, treća predstavlja nju, čije ime nisam znala kako bih mogla odgovoriti na toliko puta postavljeno pitanje – Čija si?

Aleksandra Milić, Podgorica

MAJKE, ZAMORCI I OČEVI

„TATA, MOGU TI pročitati priču koju sam za zadaću napisala?”

Djeca nemaju ništa s odraslima kad je riječ o početku dana. Ne znam točno kada se i kako to promijeni. Nema kod njih podjele na jutarnje tipove i one koji to nisu. Odnosno, na one manje i na one više nefunkcionalne ujutro. Nema isprika „samo da popijem kavu” i sličnih izgovora u susretu s grubom realnošću da je radni dan počeo.

Hop iz kreveta, umivanje i pranje zubi, doručak i direktno, baš direktno, bez sekunde prekida, na igru ili na zadaću u ovom slučaju. I tako, u 7.30 zadaća je već gotova.

„Naravno, ljubavi. A o čemu ste trebali pisati?”

„Trebali smo opisati svoju obitelj.”

„Ajde, to bi baš mogla biti dobra priča!”

I čita Princeza zadaću koju je taj dan poslije čitala i pred trećim be. O svojoj maloj obitelji. O mami i o tati. I što radimo. I kakvi smo. Dobri, dragi, veseli. Odlično smo prošli u priči. I nije zaboravila niti svog zamorca Mazonju. Pa je i to klupko dlake tamnih očiju postalo član naše obitelji u toj priči. Eto, što reći osim da je jutro zaista lijepo. Ako je razumio što je čuo, sigurno je i Mazonja bio sretan.

To popodne, moguće u vrijeme kada je Princeza čitala priču pred trećim be, ušuljala mi se ponovno

njena priča u misli. Kakva je mama u priči? Brižna, uvijek sve zna i ima rješenje za sve. Kakav je tata? Voli s njim voziti bicikl, plivati, igrati se, maziti se. Čekaj, pa moja uloga u obitelji je više slična Mazonjinoj ulozi. I s njim se voli maziti i igrati. Mama je brižan i odgovoran roditelj. A ja nešto poput voditelja odjela za rekreaciju i zabavu.

Kažu za pse i njihove vlasnike da si vremenom počnu sličiti. Ne znam odnosi li se to i na zamorce. Pa da, u redu, s vremenom primjećujem da i ja Mazonja imamo neke sličnosti. Možda sam nesvjesno ili podsvjesno zato i pustio bradu, pa smo nas dvojica kosmati dio obitelji. Poslije dobrog objeda on nasloni glavu na praznu zdjelicu od hrane i drijemne. Da, ako je prigoda, i ja volim tako drijemnuti. Na jastuku, ne na zdjelici. Neki dan je zapeo malo na ulazu u svoju kućicu. Očito je dobio na masi preko zime. A i ja zapinjem u svojim hlačama nakon zime. Manje pive, pazim na prehranu i počinjem vježbati! Sve u svemu, i moja odgovorna i brižna roditeljska partnerica kaže da zamorac i ja imamo nevjerojatne sličnosti što se tiče navika hranjenja i spavanja.

Ali neću se ja uspoređivati sa zamorcem! Pa ja sam otac, tata, ćaća, ćale, babo!

Dan poslije bio je lijep sunčan dan. Princeza i ja. Imala je temperaturu noć prije. Nekakva viroza valjda. To je prošlo pa da iskoristimo priliku za šetnju na svježem zraku.

Čekam prigodu pa skrenem temu opet na zadaću od dana prije.

„I tako, mama sve zna i ima rješenje za sve?”

„Da.”

„Pa dobro, ali i tata zna puno stvari.”

Čekam odgovor. Potvrdu. Ništa. Vidjela je leptira.

„S tatom vježbaš matematiku. Pričamo o dinosaurima. O svemiru. Crtamo zajedno. Tata te naučio plivati.”

Divi se rascvjetalim grmovima uz put.

„Mama zna sve?”

„Da.”

Polu sata kasnije smo kod kuće. U potpunosti sam propao.

„Kako ste proveli popodne? Kako je princeza?”, odgovorni i brižni roditelj ulazi u stan.

„Temperatura je prošla, pa smo otišli na palačinke i u šetnju”, dojurio sam ranije s posla danas i eto, za sve se lijepo pobrinuo.

„Kako ti je bilo s tatom? Kakve su bile palačinke?”

„Super”, umorni je glas odudaraao od riječi koju je izgovorila.

„Jeste saznali što ima za zadaću?”

Princeza i ja se gledamo. Princeza klima glavom, ali ne potvrdno.

„Nisam se sjetio. Nisam znao da treba. Bili smo na palačinkama i u šetnji.”

„Pa ona je opet vruća!”, brižni i odgovorni roditelj stavio je dlan na čelo i obraze Princeze. „Jesi joj mjerio temperaturu?”

„Nisam. Bila je skroz ok. Došli smo maloprije doma i ona je malo odmarala na krevetu.”

„E, tata, tata”, nasmijala se moja odgovorna i brižna roditeljska partnerica.

Nije bilo ljutnje ili osude u glasu. Samo je to tako rekla.

„Tata je opet zabrljao”, pogledala me i nasmijala mi se umorno Princeza. „Bilo nam je lijepo na palačinkama i u šetnji.”

„Idemo prvo u tvoju sobu da izmjerimo temperaturu. Pa ćemo vidjeti da li trebaš lijek.”

„Može, mama.”

„Kako se osjećaš ljubavi?”

„Malo umorno, mama.”

Otišle su u Princezinu sobu. U dnevnom boravku ostali smo Mazonja i ja.

Dario Matečić, Zagreb

KRUG

NE SJEĆA SE mjesta i vremena. Koliko je godina imala? Osam, deset, trinaest?

Pamti oca, pomahnitalog, crvenog u licu. Urla. Ne razumije riječi. Ne pamti psovke. Sjeća se njegovog velikog tijela poput diva. Približava se. Unosi joj se u lice. Dreka ispunjava sobu do stropa. Najradije bi dlanovima poklopila uši. Ali ne može se pomaknuti od straha. Skupila je ramena, šćućurila se u oklopu vlastite školjke. Srce jedva kuca. Ne diše. Ne postoji. Neće postojati ni ovaj ni sljedeći put. Ni onaj iza njega. Takvi su svi muškarci u njezinoj obitelji: otac, ujak, djed, nono.

Odrasla.

Ljuta.

Bijesna.

Govori glasno. Viče. Svjesna da pretjeruje. Ovo se dakako može riješiti i na drugačiji način. Čučnuti i lijepo joj objasniti. Razgovarati. Komunicirati. Reći kako se osjeća. Odjednom, crna zavjesa.

Obuzima je je velika i strašna zvijer. Fizički se izobličila. On samo gleda. Ne čini ništa. Baca stvari. Papire, olovke, igračke. Čak i božićnu ikebanu. Lupa šakama o staklena vrata kuhinje, pomahnitala.

Stoji kao ukopana. Prene se. Stan okupan suncem. Srebrna prašina svjetluca zrakom. Pogleda djevojčicu. Maleno, skamenjeno tijelo. U lokvici žute mokraće. Baca se na koljena. Oprosti, oprosti, oprosti.

Sjedi u nevelikoj kupaonici na zahodskoj školjci i plače. Vrata su zatvorena. Drži glavu dlanovima. Niz obraze teku krivnja i sram. Ne može oprostiti sebi. Ni ovaj ni sljedeći put.

Bojim se. Ogroman si, strašan ne prestaješ. Pojavavaš se, rasteš, preplavljuješ me. Bojim se da će me tvoj bijes raznijeti poput eksploziva. Raspuhat će me poput orkanske, podvelebitske bure. Hoćeš li me ozlijediti? Šivat će mi usnicu? Zakrpati ruku? Raznijet ćeš me kao krpenu lutku? Nitko neće moći naći sve dijelove i sašiti me natrag. Nedostajat će palac lijevog dlana. Desno oko. Zub. Nešto je pogrešno sa mnom. Nestajem.

Postat ću ti.

Uzde će mi ispasti iz ruku. Postat ću bol koja upravlja mnome.

Ne mogu stati. Prevelika je. Držim se za nju. Jedino mjesto koje znam. Tu sam sigurna. Tu me još ima. Postojim.

Iz centrale traže da otpustim dvadeset i petero ljudi. Kažem, ne mogu. Mora postojati način da to riješimo. Treba da mislimo na njihove obitelji, djecu.

Kao da razgovaram sa zidom. Hladni su i nepokolebljivi. Učini to!

Pozivam petero po petero. Objašnjavam, govorim, izbjegavam pogled u oči.

Podnosim suze, frustraciju, ljutnju, psovke, uvrede, jecaje. Traje punih devet sati. Mrak je već odavno pao dok spremam papire u torbu, gasim svjetlo i izlazim iz kancelarije. Pozdravljam portira. Ni njega ne mogu pogledati u oči.

Vani pada sitna kiša. Ne otvaram kišobran. Sjedim sam u automobilu i na trenutak ne želim kući. Želim pobjeći, napiti se i zaspati za stolom zadimljenog lokala. Ostati u automobilu do jutra. Bar to.

Na vratima me dočekuje ljutito ženino lice: „Znaš, ti imaš i obitelj!”

Izlazim iz kupaonice. Njih dvije se svađaju u dnevnom boravku. Žena histerično viče. Mala plače. Još suza danas. Kap koja prelijeva čašu. Pomuti mi mozak umjesto alkohola. Počinjem vikati pa urlati. Ne znam što govorim. Dosta mi je njezinog bezobrazluka prema majci, možda. Ali kakve to veze ima sa mnom?

Dosta mi je njihovih svađa, bezdušnosti, mržnje, histerije, ružnih riječi, užasnog tona, suza, bespomoćnosti. Razočaranje, frustracija, bol.

Nemoć.

Nemoć dječaka koji stoji pred ocem jer je pojeo naranču previše. Naranču namijenjenu starijem bratu. Otac prijeti. Istući će me kaišem ako tu naranču ne vratim.

Gledam svoju kćer i srce mi se zaledi. „Idi u svoju sobu”, kažem strogo. Ona šmugne. Zavalim se na kauč i upalim televiziju. Unutrašnjopolitička emisija.

To je ono što mi treba.

Molim za sebe. Molim za tebe. Molim da nađemo mir. Da udahnemo i izdahnemo, i uhvatimo se

za trenutak između. Tu možemo stati i odmarati se. Zagrliti djevojčicu u meni.

Možemo je grliti dok se ne zagrcnemo od smijeha i dok svi brodovi ne oplove sve oceane. Barem jednom.

Sandra Karabaić, Rijeka

USPAVANKA ZA TOPČIĆ POLJE

NIJE GA DUGO vidjela, a ni čula.

Danima nije saznala ništa o njemu. Nijednu vijest.

Da li je živ ili ne?

Divlje vode su otrgnule njegovo malo selo od ostatka svijeta i zamutile njegovu sudbinu i sudbinu njegovih komšija.

Nisu imali struje, vode, a ni mreže na telefonima. Bili su prepušteni sebi, prepušteni vodama koje su se pobunile protiv čovječanstva.

Prvi put u svom mladom životu, pomislio je kako neće dočekati jutro, kako će se golema brda sručiti na njih, kao da moraju od sve te silne kiše.

Samo jedan dio sela uspio je da pobjegne za Zenicu dok su putevi još bili prohodni, dok voda nije preplavila svaki izlaz iz kaveza koji je tako iznenadno satkala.

Rijeka je poplavila puteve, potoci su potopili prugu, a onda su vode krenule na kuće, na ljude... Brda su mirno stajala, ali neka od njih već su počela da klize prema kućama. Ljudi nisu znali čega više da se boje, vode ili brda?

Bili su uhvaćeni u savršenu zamku.

U kući njegovih roditelja utočište su pronašle žene i djeca iz njihovog komšiluka.

Žene su bdile nad djecom. Pjevušile su im uspa-
vanke pod pratnjom svijeća kako bi lakše zaspali, ali
grubi zvuk kiše koja je neprestano udarala o crijep i
huk podivljalog potoka bili su mnogo glasniji od njež-
nih ženskih glasova.

Muškarci su bili u drugoj kući, onoj što je bila
blizu potoka. Dežurali su u smjenama. Trojica na
most, da ukrote divlju vodu, a ostali u kući, da odr-
žavaju vatru koja im je davala bar tračak nade i sušila
odveć mokre skute.

Noć je odavno zavládala, a dan još uvijek nije
bio na vidiku. Selom se raširio mrkli mrak i jedino
ga je na mostu nadjačalo prigušeno svjetlo njegovog
fenjera.

Na mostu je svjetlo bilo najpotrebnije. Na mostu
se vodio rat.

Svaki dan i svaku noć.

Pokušavali su ukrotiti potok, koji je potaknut
kišom postajao sve jači i brži, spriječiti ga da usmjeri
svoj bijes na njihove kuće, na njihove najmilije.

Na mjestu gdje je bio most, potok je ponirao u
ogromnu, mračnu cijev u koju je nadiralo sve više
mulja, kamenja i pijeska. Morali su spriječiti da se
cijev začepi jer bi vode onda krenule prema kućama.
Najgora stvar su bile stare automobilske gume. Te
gume je jedan od komšija čija je kuća bila uz potok
postavio uz njega i nasuo na njih zemlje kako bi pro-
širio svoju avliju, ali potok ih je sad nosio sa sobom.
Nosio ih je sve do cijevi i tu stvarao branu, čep koji bi
mu dozvolio da se oslobodi svog vjekovnog toka i da
poteče tamo kuda nikad nije tekao.

Zato su uzeli jednu suhu hrastovu gredu kojom
su sa mosta ciljali direktno u cijev i njome razgrta-
li pijesak, mulj i kamenje, vadili teške gume gore na

obalu prije nego se stvori brana. Morali su biti brzi i spretni. Površina mosta je bila jako skliska, a voda je bila brza i jaka.

Zato su dvojica baratala gredom, a treći je držao fenjer, osvjetljavajući potok.

Obavljali su Sizifov posao.

Svakom kapljom potok je sve više jačao, a oni su postajali sve slabiji.

Snaga koju su imali polahko se kvasila.

Jedino kad bi kiša stala, ali toliko dugo je već padala da bi to bilo ravno čudu.

Kad bi se malo udaljili od mosta, začuli bi sablasni zvuk helikoptera. Taj zvuk ga je podsjećao na vrane koje slute na zlo, koje čekaju gozbu. Zamrzio ga je čim ga je prve noći čuo.

Kad je završio sa smjenom, predao je fenjer komšiji i otišao da provjeri kako su žene i djeca.

Sva su djeca skoro već zaspala.

„Kakvo je stanje?“, upitaše ga tiho.

„Bolje je, čini mi se da bi kiša mogla stati do jutra“, rekao je izbjegavajući da ih pogleda u oči. Znao je da je izrekao laž, ali morao je da im održi nadu.

Čuo je u njihovim glasovima koliko su uplašene.

„Dobro“, izusti njegova sestra.

– Dok je to izgovarala, suze su joj skliznule niz obraze.

„Staće kiša, ne bojte se“, reče on toliko uvjerljivo da je skoro i sam povjerovao u to.

Kazao im je da pokušaju zaspati i krenuo nazad prema kući u kojoj su dežurali. U glavi su mu odzvanjale riječi „staće kiša“ i prije nego je ušao u kuću, osvrnuo se i pogledao prema mostu. Spazio je svjetlo koje je sve više treperilo i čuo huk potoka koji je sve više jačao.

Pomislio je na svoju djevojku, koja je bila daleko, i ne shvativši, dok je polahko otvarao vrata, počeo tiho pjevušiti uspavanku.

Uspavanku za kišu.

Uspavanku za cijelo Topčić Polje.

Nermin Neslanović, Topčić Polje

ULICA SJEĆANJA

TE NOĆI UGASILO se i posljednje svjetlo u našoj ulici. Ostali smo sami na prozoru, gledajući u mrak, surovu istinu, realnost. Naša ulica je ostala prazna. Svi su otišli. Dječju graju sa igrališta zamijenili su laveži pasa lotalica. Vesele poznanike zamijenila je tišina kraja, a nas... Nas na petom spratu Ulice sjećanja 6/17 iznenada je dotakla misao. Misao o nama koji smo ostali. Zapitali smo se jesu li svi drugi zaista tako daleko otišli ili je možda barem neko ostao da čita ove noći uz svijeću.

Obukli smo se i krenuli sa fenjerom u ruci. Putem koji vodi do kraja. Kraja naše ulice, ali i kraja svake mogućnosti da će neko ostati. Gledali smo sjetno prozore na kojima su plesale sjene. Tu dolje, odmah ispod nas, jasno se moglo vidjeti kako novopečeni roditelji plešu sa svojim djetetom u naručju. Baka sa drugog sprata ljuljuškala se u svojoj fotelji i čitala. Bilo je to djelo „Priča o onima koji odlaze i onima koji ostaju”. Nismo je željeli prekinuti. Niti upitati je li ona zaista tu ili nam se kao i ranije samo pričinja.

Na kraju ulice, u kući broj 7, stanovala je velika porodica. Generacije na dva sprata. Nekoć su nam priređivali pravi kaos kada počnu njihova slavlja. Sjene sa momačke večeri najmlađeg sina i dalje su pjevale na balkonu. Iznenada, kao da je nešto blje-

snulo u kućici za pse pored velike kuće na kraju naše ulice. Prišli smo bliže. I dalje je jasno bljeskalo.

Pružila sam ruku i iznenada je iz kućice izašlo maleno krzneno stvorenje. Nešto nalik na psa, a opet nešto sićušno poput kakve ptice. Drhtalo je od straha i hladnoće, ali je i dalje sijalo. U njegovim očima blistale su zvijezde. Pitala sam se kako pristupiti tom stvorenju. Pomilovala sam ga i začudila kada sam od njega dobila jedno maleno „hvala”.

Gledala sam u zvijezde koje sijaju u tim očima i pomislila: Mora da sanjam. U ovoj ulici već odavno nema nikoga s kim bi čovjek mogao razgovarati. A kamoli ovdje, u psećoj kućici. Ipak, pokušala sam da upitam ko je on i šta radi ovdje.

„Ja sam Nada. Čekam vlasnike da se vrate po mene.”

„Ali ko si ti, šta predstavljaš? Ko su tvoji vlasnici?”, pokušala sam nestrpljivo saznati.

Činilo se da sam je prestrašila, pa se brzo povukla nazad u kućicu i zaklopila svoje sjajne oči. Shvatila sam da je ona posljednja ostala u ulici. I da je vrijeme da krenem kući i ja.

Vraćala sam se prečicom preko dječjeg igrališta. Sjene mojih vršnjaka igrale su lastiš, dodavale loptu drugovima. Smijali su se i mahali mi. Jednog od njih sam i prepoznala. Ostavio je košarkašku loptu i upitao: „Zašto i ti ne dođeš?”

Mahnula sam i nasmijala se, pruživši korak ka svojoj zgradi. Komšije su mahale sa balkona. Čamka sa drugog sprata ispijala je šolju kafe, iako je već odavno prošla ponoć. Kada me vidjela, ostavila je šolju na stolić i rekla: „Je li, dijete, šta ti čekaš?”

Na krovu su sjene sadile cvijeće. Bila sam uvjarena da sanjam, jer nikada na krovu nismo imali takvo

nešto. Požurila sam uz stepenice i došla u naše potkrovlje. Uzela sam merdevine i otvorila prozor koji vodi direktno na krov. Izašla sam gore na sami vrh. Tamo gdje nikada ranije nisam bila. Nije ih bilo.

Nijedne sjene koja je sadila cvijeće. Sjela sam na krov i gledala. Ulicu sjećanja u njenom punom mraku. Ipak, učinilo mi se kako maleno stvorenje sa kraja ulice dolazi. Ovaj put zrakom. Sletjela je tik pored mene i šapnula mi: „Nismo sami.”

„Kako to misliš?”, upitala sam je, suzdržavajući se da ne zaplačem.

„Pronašla si me, a ja sam pronašla tebe i zajedno možemo posaditi moje sjeme ovdje na krovu. A onda kada naraste cvijeće, u svim šarenim bojama, možda se i vrate, svi. Moji vlasnici, tvoja porodica. Komšije iz zgrade prekoputa. Možda se vrati i on!”

Suze su preplavile moje lice i iznenada, baš kao u bajkama, iz nje su počele rasti lale, ruže i ljubičice, maslačci, suncokreti. I baš kada sam pomislila da dotaknem latice jednog od njih, začula sam njegov glas: „Hej, vrijeme je buđenja. Treba da krenemo.”

Dok smo izlazili iz zgrade, osvrnula sam se ka krovu i gore, baš iznad našeg prozora, vidjela sitno lišće na granama kako se vijori na vjetru. Gore, iznad našeg potkrovlja u Ulici sjećanja 6/17.

Sara Velaga, Jajce

SADRŽAJ

„Jel fino? Jelda je?“, Nada Kaurin, Zagreb	5
Priča o dva konja, Vanja Šušnjar Čanković, Banjaluka ...	9
Bilješka o Lenki, Asja Korbar, Zagreb.....	13
Nadahnuće, Abid Jarić, Zenica	15
Ljubav za sve, Vernes Subašić, Zenica	18
Na proslavama se jedu kolači, Iva Bezinović-Haydon, Zagreb	22
Plavo poput mora, Srđan Miljević, Beograd.....	25
Zid, Aleksandra Jovičić, Lešak.....	29
Одломци из празнине, Далибор Миросав, Козарска Дубица	33
Gazda, Marko Šikuljak, Bijeljina/Banjaluka	37
Tri natrena za Fellinija, Eliša Papić, Rijeka	39
P ispred U prelazi u Š (moralno-glasovna promjena), Saša Četojević, Banjaluka	43
Prodajem svoje grobno mjesto, Jelena Pralica, Banjaluka	47
Galijotov dar, Ružica Gašperov, Split.....	50

Jedan dan života Dimitrija Pavlovića, Ljubica Kubura, Beograd.....	54
Riječ po riječ, Sanja Radulović, Doboj	58
Vodootporna maskara, Mirela Ilić, Rijeka	61
San o automobilu, Adnan Šehić, Doboj	65
Непознати, Федор Марјановић, Бањалука.....	68
Krah Četvrte internacionale, Sarhoš Markan, BiH.....	72
Измаглица, Дејан Божић, Бијељина.....	75
Mister Falafel, Tea Sertić, Zagreb	78
Beskonačno, Zoran Plavšić, Novi Grad	82
Dvadeset minuta, Zoran Bar, Beograd	86
Јоргован, Миланка Митрић, Бањалука.....	89
Ko je kriv? Sandra Vlašić, Zagreb	93
Zaim, Nikola Kandić, Bileća	96
Sjećanje, Enes Hodžić, Visoko	100
Majka, Mile Lisica, Banjaluka	102
Moram nekome reći, Darija Marković, Banjaluka.....	104

Katil, Edina Hodžić, Zenica	107
Gospa od Sedam Žalosti, Vladimira Becić, Dugo Selo	110
Одрживи развој, Зоран Додеровић, Нови Сад	114
Portret nepoznate osobe, Aleksandra Milić, Podgorica.....	119
Majke, zamorci i očevi, Dario Matečić, Zagreb.....	122
Krug, Sandra Karabaić, Rijeka.....	126
Uspavanka za Topčić Polje, Nermin Neslanović, Topčić Polje	130
Ulica sjećanja, Sara Velaga, Jajce	134

*„Cambiare il mondo con i libri, combattere le
ingiustizie con i libri!“*

Giangiaco­mo Feltrinelli

IZ IMPRIMATUROVOG KATALOGA
PROČITAJTE JOŠ:

U zbirci *Kamenite priče* autorke Milke Kolundžić nalazi se 28 kratkih priča, uglavnom o sudbini žena tokom nekoliko generacija jedne dalmatinske porodice. To su kratke, ali emocijama nabijene priče, čvrste unutrašnje strukture s obiljem dijalekatskih izraza koji samo dodatno pojačavaju njihovu slikovitost i izražajnost. Iako kratke, ove priče su u stanju mnogo šta da kažu, ne samo onim što je napisano već i onim što se jasno naslućuje između redova.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

821.163.4-32(082.2)

ПРИЧЕ из комшилука

Priče iz komšiluka / grupa autora. - Banja Luka :
Imprimatur, 2019 (Banja Luka : Comesgrafika). - 141
str. ; 21 cm. - (Edicija Mondo ; knj. 3)

Tekst ćir. i lat. - Tiraž 200.

ISBN 978-99976-776-5-5

COBISS.RS-ID 8369944